№ 58 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 17 ՄԱՐՏԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 17 ՄԱՐՏԻ № 58

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 228

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՄԱՐՏԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 9 ՐՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել ճաւու հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով):

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏԻ 18-ԻՆ
ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ
◆ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԲԵՆԵՖԻՍԸ ◆
I. «ԹԱԳԱՒՈՐ», II. Զօհրէն «ԱՄՈՒ ԽՌՈՎ-ՓՔԵՑԱՆԻԼԸ», III. «ԴԻՒՐՈՂ ՀՆՁԻՆՆԵՐ», IV. «ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ» և V. «ՈՒՐԻԷԼ ԱԿՕՍՏԱ»:
ԳՆԵՐԸ ՄԱՏՉԵԼԻ: Սկիզբը ժ. ճիշդ 8-ին:
Հայկական սեկցիա

(չ. հ.) (առ.) 306. 2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄԱՏԱՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
(Անկիւն Իւմայլովսկայա և Սվեատոպոլկ-Միրսկայա փողոցների, № 1, պատսպարան Օղնոսումովի)
կազմակերպելով, մայրաքաղաքի բարեգործական հաստատութիւնների օրինակով,
ԱՄԵՆ ՄԻ ՏԱՆ ԱՒԵԼՈՐԴ ԻՐԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ,
դիմում է քաղաքի ազգաբնակութեանը խնդրելով նուիրել զանազան հին զգեստներ, ինչպէս օրինակ՝ հին կրկնակօշիկներ և կօշիկներ, զանազան կտորեղէն, լրագրի թուղթ, հին երկաթ, պղինձ, ցինկ և այլ մետաղեայ լօմ, հացի կտորներ, մոմի մնացորդներ, զանազան թիթեղեայ և այլ ամանիկներ, խաղալիկներ, շշեր և այլ ապակեղէն, զանազան շորեր ու սպիտակեղէն և այլն:
Չը պէտք է ճեղվել ճուէրի ոչ քանակից, ոչ որակից:
Բոլորն էլ վաճառվելու են և միջոցներ կը տան պահելու և կրթելու Թիֆլիսի աղքատ երեխաներին:
Նուիրված իրերը ստանալու համար կուղարկվեն յատուկ մարդիկ:
Տեղեկութիւնների համար դիմել գրասենեակ Իւ. Չալլիցին (Վեյիկօկնեաժեսկայա, 46) և Մ. Բէլօզէրսկիին (Ծղնէթսկայա, 17, բն. 2):
(ու. չ.) (ա.) 165. 10—9

ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Նորից նիստ գումարեց այն յանձնաժողովը, որ ընտրված էր հայ թատրոնի ապահովութեան խնդիրը մշակելու համար:

Նորից առաջ բերվեցին մի շարք առարկութիւններ հայկական բեմական գործի ներկայ կազմակերպութեան վերաբերութեամբ:

Հեշտ չէ գործնականապէս լուծելու համար այն խնդիրը, որ դրված է հրապարակի վրա:

Ինքը հայ թատրոնը իր եկամուտներով չէ կարողանում ծածկել իր ծախքերը և իւրաքանչիւր տարի պարտաւորված է կողմնակի նպաստներով լրացնել իր ելևմուտքի պակասը:

Եւ ահա հանդէս են գալիս խորհրդածութիւններ, որոնցից առաջ բերենք մի քանիսը:

Եթէ, ասում է մի խորհրդածութիւն, մենք ունենայինք սեփական թատրոնական շէնք, այն ժամանակ թատրոնական դահլիճի համար կամ ոչինչ չէինք վճարի, կամ շատ քիչ. և ահա այդ ձևով մենք կը պակասեցնէինք ծախքերի նշանաւոր մասը:

Եթէ, ասում է միւս խորհրդածութիւնը, մենք ունենայինք ժողոված յատուկ գումար և կազմած թատրոնական հիմնադրամ կամ ֆօնդ, այն ժամանակ իւրաքանչիւր տարի մենք կարող կը լինէինք ծախսել այդ ֆօնդի տոկոսները և նրանցով ծածկել տարեկան եկամուտի պակասը:

Եթէ, ասում է երրորդ խորհրդածութիւնը, մենք բարւոքէինք հայ բեմական ղեկավարութեան գործը և դարձնէինք նրան իսկապէս գրաւիչ և վստահելի մի գործ, այն ժամանակ թատրոնը կը գրաւէր աւելի յաճախորդներ և, ունենալով աւելի եկամուտներ, կը սահմանափակէր իր դեֆիցիտը մինչև նուազագոյն աստիճանը:

Ուրեմն՝ թատրոնական շէնք, թատրոնական ֆօնդ, թատրոնական գործի բաւարար կազմակերպութիւն:

Երեք պայմանները միասին, անկասկած, միանգամից կը լուծէին հայկական բեմի յարատև ապահովութեան գործը:

Սակայն դրանք այնպիսի պայմաններ չեն, որոնք կախված լինէին միայն մի յանձնաժողովի բարի ցանկութիւնից: Թատրոնական շէնքը և թատրոնական ֆօնդը պահանջում են հարիւր հազարներ, իսկ թատրոնական գործի կազմակերպութիւնը պահանջում է հմտութիւն և անձնուէր ղեկավարական գործունէութիւն, որը մինչև այժմ չէ գտնվել մեզանում:

Թատրոնական շէնքի կառուցման գործը կախված է խոշոր նուիրաբերութիւններից և առանձին ունևոր անհատների ցանկութիւնից: Ներկայումս կառուցանել այդ շէնքը Թիֆլիսում հասարակական մանր ույժերով դժուար գլուխ բերելու մի գործ է: Այդպիսի մի ձեռնարկութեան կազմակերպութիւնը պէտք է իրանց վրա վերցնեն խոշոր գումարատէրեր: Բայց, յամենայն դէպս, անհրաժեշտ է այժմ իսկ ունենալ մշակված նախագիծներ թատրոնական շէնքի կառուցման համար, որպէսզի աջող դէպքում, նախաձեռնողներ երևալուց, կարելի լինի իսկոյն ընթացք տալ գործին և դնել շինութեան հիմքը:

Եթէ ներկայումս հասարակական մանր հանգանակութիւնը նպաստէր հիմք դնել թատրոնական ֆօնդի կազմութեան, դա իսկապէս կը լինէր մի զգալի քայլ դէպի առաջ: Դրանով կապահովվէր թատրոնի ֆինանսական մասը երկար տարիներով և հրապարակից կը վերացվէր մշտական դեֆիցիտներ ծածկելու հոգատարութիւնը:

Բայց ամենից մեծ նշանակութիւն մենք տալիս ենք այն երրորդ պայմանին, որի մասին մենք խօսեցինք, այն է՝ թատրոնական գործի բաւարար կազմակերպութիւնը: Դա յիշատակված է իբրև երրորդ պայման, բայց իր էութեամբ, նշանակութեամբ և կարևորութեամբ նա բռնում է առաջին տեղը, և եթէ այդ պայմանը վաղուց իրականացած լինէր, այժմ բոլորովին ուրիշ բնաւորութիւն և կերպարանք ստացած կը լինէր հայ թատրոնի դրութիւնը և նրա ապահովութեան հոգսը:

Գուցէ թատրոնական ֆօնդն էլ կազմված կը լինէր և այժմ մենք կունենայինք մի գեղեցիկ կազմակերպված գործ, արժանի այն կուլտուրական կոչման, որին պէտք է ծառայի հայկական բեմը:

Թատրոնի կրթական, բարոյական, տեխնիկական կողմը ունի հիմնական և վճռական նշանակութիւն:

Նա է որոշողը ամեն բանի, որ կապված է բեմական գործի աջողութեան հետ:

Մենք մի քանի անգամ հրաւիրել ենք յատուկ ուշադրութիւն այդ հիմնակէտի վրա և դարձեալ ընդգծում ենք նրա ամենախոշոր կարևորութիւնը, համարելով նրան կենտրոնը բոլոր այն խնդիրների մէջ, որոնք կապված են հայ բեմի զարգացման և ապահովութեան հոգսի հետ:

Ա. Քալանթար

ՖԻՆԼԱՆԴԱԿԱՆ ՕՐԷՆՍԴՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ

Պետերբուրգ, 15 մարտի

Ֆինլանդիային վերաբերեալ օրէնքների հրատարակութեան նախագիծը նախատեսնում է երկու կարգ—համակայսերական օրէնսդրութեան և առանձին, միայն Ֆինլանդիայի ներքին գործերին վերաբերեալ: Նրանցից կազմի հիմնական սկզբունքները փոխվում են ընդհանուր օրէնսդրական կարգով Նորին Մեծութեան ձեռներէցութեամբ: Ընդհանուր օրէնսդրութեան կարգով հրատարակվում են գործեր՝ Ֆինլանդիայի մասնակցութեան մասին պետական ծախսերին, Ֆինլանդիայի ազգաբնակութեան զինուորագրութեան ենթարկվելու և այլ ծառայողների զինուորական կարիքների համար տուրքեր տալու մասին, այն ռուս հպատակների իրաւունքների մասին, որոնք ֆինլանդական քաղաքացիներ չեն, դատավճիռները և դատաստանական տեղերի որոշումները ի կատար ածելու, և այն իշխանութիւնների ու հիմնարկութիւնների պահանջները կատարելու մասին, որոնք հանված են ֆինլանդական քրէական և դատավարական օրէնքներից, պետական շահերի ապահովութեան մասին ժողովրդական լուսաւորութեան գործում, հրապարակական ժողովների, ընկերութիւնների և դաշնակցութիւնների մասին, այն ընկերութիւնների և ընկերակցութիւնների իրաւունքների մասին Ֆինլանդիայում, որոնք հիմնված են կայսրութեան ուրիշ տեղերում: Ընդհանուր օրէնսդրութեան վերաբերվում է նոյնպէս մաքսի և մաքսի արգելքները արտասահմանից Ֆինլանդիա բերելու օրէնսդրութիւնը, Ֆինլանդիայի և կայսրութեան այլ տեղերի յարաբերութիւնների մասին մաքսային մասի վերաբերմամբ, առևտրական և արդիւնաբերական արտօնութիւնների, նշանների, գրական և գեղարուեստական սեփականութեան իրաւունքների պաշտպանութիւնը Ֆինլանդիայում, դրամական սիստեմը, պօստը, տելէֆօնները, օդագնացութիւնը և հաղորդակցութեան այլ տեսակները, երկաթուղիական գործը, երկաթուղիական հեռագիրը, առևտրական ծովագնացութիւնը, օտարազգիների իրաւունքները: Այդ ցուցակի փոփոխութիւնը կատարվում է ընդհանուր օրէնսդրական կարգով:

Վերոյիշեալ գործերը մինչև մինիստրների խորհրդին ներկայացնելը յանձնվում են ֆինլանդական սենատի հայեցողութեանը: Մինիստրներին և Պետական Խորհրդին ու Դումային իրաւունք է տրվում որոշ ժամանակամիջոց նշանակել այդ հայեցողութիւնը հաղորդելու համար ֆինլանդական սենատին: Ֆինլանդական սէյմի իրաւասութեանը վերաբերվող օրինագծերը, մինչև նրանք կը մտցվեն Պետական Խորհուրդը և Դուման, յանձնվում են ֆինլանդական սէյմի հայեցողութեանը: Նրա որոշումները տեղի են ունենում այն նստաշրջանում, որի ժամանակ ստացվել են: Սէյմի հայեցողութիւնները հաղորդվում են ռուսերէն լեզուով: Ընդհանուր օրէնսդրութեան որոշումները հրատարակում է Ռուսաստանում կառավարիչ սենատը ընդհանուր կարգով, Ֆինլանդիայում—գեներալ-նահանգապետը: Այդ օրէնքների բացատրութիւնը պատկանում է ընդհանուր հիմունքներով կառավարչական սենատին: Ընդհանուր կարգով հրատարակած օրէնքները վերացնում են նրանց հետ անհամաձայն ֆինլանդական օրէնքները: Պետական Դումայի և Խորհրդի կազմը լրացվում են Ֆինլանդիայի ազգաբնակութեան անդամներով. սէյմը ընտրում է Պետական Խորհրդի մի անդամ... (աղաւաղված է): Պետական Դումայի կազմը լրացվում է չորս անդամներով ֆինլանդական քաղաքացիներից և մի անդամով այն մնացած ռուս հպատակներից, որոնք ֆինլանդական քաղաքացիներ չեն: Չեն կարող ընտրված լինել ռուսաց լեզու չը գիտցողները: (Հ. Գ).

ԲՈՒԼԳԱՐԱԿԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Կ. ՊՈԼՍՈՒՄ

Կ. Պօլիս, 15 մարտի

Սուլթանը գահաժառանգի հետ այցելեց բուլգարական թագաւորական զոյգին Մերասիմ-Քեօշկում:

Թագաւորական զոյգը բոլոր բուլգար մինիստրների և զինուորական շքախմբի հետ եկաւ սուլթանական պալատը մնաս բարև ասելու: Պալատից սուլթանը, գահաժառանգը, թագաւորական զոյգը, թիւրք և բուլգար մինիստրները և 2 շքախմբերը թնդանօթաձգութեան ուղեկցութեամբ դիմեցին ժամանակաւոր երկաթուղային նաւամատոյցը, ուր սպասում էր պատուաւոր պահակախումբ երաժշտութեամբ: Ժամանակաւոր պլատֆօրմի վրա կանգնած էր թագաւորական գնացքը: Ժողովվել էին բուլգարական միսսիայի անդամները, բուլգարական գաղութի ներկայացուցիչները, ռուսաց և ֆրանսիական դեսպանները իրանց կանանց հետ, սերբիական դեսպանը, քաղաքացիական և զինուորական իշխանութիւնները: Երաժշտախումբը հերթով նուագում էր թիւրքական և բուլգարական օրհներգները: Անցնելով պահակախմբի միջով, թագաւորը և թագուհին սրտագին հրաժեշտ տուին սուլթանին և գահաժառանգին, սեղմեցին մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչների ձեռքերը, որոնց կանայք ծաղկեփնջեր մատուցին թագուհուն: Ժամը 5 և 50 րոպէին գնացքը մեկնեց բուլգարական օրհներգի հնչիւնների ուղեկցութեամբ:

Սուլթանը և գահաժառանգը պալատ վերադարձան:

Լրագիրները հաղորդում են, որ այն տեղեկութիւնը, իբր Պեօտր թագաւորի այցելութիւնից անմիջապէս յետոյ սուլթանին այցելելու է աւստրիական արքիդուքս Ֆրանց-Ֆէրդինանդը, պաշտօնապէս հերքվում է: Բստ երևոյթին բանակցութիւններ են վարվում արքիդքսի Կ. Պօլիս գնալու մասին իբրև տուրիստ:

Էլէօնօրա թագուհին Կ. Պօլսում եղած ժամանակ այցելեց ռուսաց դեսպանի կնոջը: (Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 15 մարտի

Դումային ներկայացվեց այն օրինագիծը, որ որոշում է պետութեանը և Ֆինլանդիային վերաբերող օրէնքների հրատարակութեան կարգը:

Բացվեց ռուսական երկաթուղիների ներկայացուցիչների 191-րդ համագումարը:

Միացեալ ազնուականական ընկերութիւնների համագումարի մէջ ուռաներով ընդունվեց Թագաւոր կայսրի հետևեալ պատասխանը՝ նախագահի անունով. «Ցանձնարարում եմ ձեզ հաղորդել համագումարին իմ սրտագին շնորհակալութիւնը Ինձ արտայայտված հաւատարմութեան զգացմունքների համար: Հաւատում եմ, որ ազնուականութիւնը պատրաստ է ծառայել յօգուտ մեր թանգագին հայրենիքի: Ցանկանում եմ դրանում աջողութիւն: ՆԻԿՕԼԱՅ»: (Հ. Գ.)

Պետերբուրգ, 15 մարտի

Ազնուական հասարակութիւնների համաժողովի նախագահը ի պատասխան ամենահպատակ հեռագրի ստացաւ այսրի կայսրուհուց հետևեալ հեռագիրը. «Խորապէս զգացված անմոռաց թագաւորի և հեռու անցեալի նուիրական յիշողութիւնից. սրտանց շնորհակալ եմ ամենքիդ՝ արտայայտած զգացմունքների համար»: (Հ. Գ.)

Մոսկվա, 15 մարտի

Սերբիական թագաւորը այսօր այցելութիւններ գործեց և պատգամաւորութիւններ ընդունեց:

Երեկոյեան ժամը 7-ին թագաւորը բարձր պաշտօնեաների ուղեկցութեամբ մինիստրների և շքախմբի հետ մեկնեց Կիէվ:

Թագաւորը 2700 ֆրանկ նուիրեց Մոսկվայի աղքատներին: (Հ. Գ.)

Թաւրիզ, 15 մարտի

Հայոց դպրոցի դահլիճում երիտասարդ պարսիկները ներկայացում տուին, որի ժամանակ ոտանաւորներ կարդացվեցին և ճառեր արտասանվեցին՝ բացարձակապէս Ռուսաստանի դէմ ուղղված: Մի անյայտ հեղինակ ոտանաւորներով ապացուցանում էր, որ մի գուցէ պատերազմ լինի Պարսկաստանի և Ռուսաստանի միջև՝ ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ պարսիկները գերազանցում են եւրօպացիներին: Ներկայացմանը ներկայ էին Թաւրիզի ոստիկանապետը, բախտիարների առաջնորդ սարդար-Բահաթուրը և Եփրեմը: Մի քանի պարսիկներ հանդիսականներից, ի թիւս որոց Սաթթար-խանի անջուման նախկին նախագահը, բուռն բողոք ուղղեցին Ռուսաստանի հասցէին թոյլ տրված անտակտ յարձակումների դէմ:

Հրաժարված մինիստրները յետ վերցրին իրանց հրաժարականը: Կաբինէտը կը մնայ անփոփոխ: Ուժեղանում են Սփիհդարի դէմ սկսված ինտրիգները. նրան մեղադրում են ռուսասիրութեան մէջ: (Հ. Գ.)

Կատանիա, 15 մարտի

Էտնան նորից սկսեց գործել: Լավաների հոսանքները դիմում են՝ մինը Ցրա-Դիավօլօ, միւսը Մօնտէ-Ֆուզարա: (Հ. Գ.)

Հռօմ, 15 մարտի

Կանցլէր Բէտման-Գօլվէգը մեկնեց Ֆլօրէնցիա: (Հ. Գ.)

Պրագա, 15 մարտի

Բացվեց աէրօպլանների և աւտօմօբիլների ցուցահանդէսը: (Հ. Գ.)

Պարիզ, 15 մարտի

Ուսուցչական սինդիկատների և ֆեդերացիաների կօնգրէսը, որ գումարվել է Անժէրում, անհրաժեշտ գտաւ մերձեցում առաջ բերել ուսուցչական և բանուորական սինդիկատների միջև և միացեալ պրօպագանդա մղել տարրական կրթութեան վերանորոգութեան համար յօգուտ բանւոր դասի: (Հ. Գ.)

Լիբավա, 15 մարտի

Երևան հանվեց սօց.-դեմօկրատական կազմակերպութիւն: Գրաւվեցին տպարանը և բազմաթիւ գրուածքներ: Կատարվեցին ձերբակալութիւններ: (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ԹԷ՞ ՊՕԼԻՏԵԽՆԻԿՈՒՄ, ԹԻՖԼԻՍ ԹԷ՞ ԲԱԳՈՒ ՔԱՂԱՔՈՒՄ

Նորերս «Баку» թերթը այն կարծիքն էր յայտնել, թէ Կովկասում հիմնվելի կրթական բարձր հաստատութիւնը պէտք է լինի պօլիտեխնիկում և այդ պօլիտեխնիկումը պէտք է հիմնվի Բագու քաղաքում:

«Մշակը» այն կարծիքը յայտնեց, որ, ընդհակառակը, Կովկասի բարձր կրթական հաստատութիւնը պէտք է լինի համալսարան և այդ համալսարանը պէտք է լինի Թիֆլիսում:

Այժմ «Баку» թերթը անկէտ է կազմակերպել այդ հարցի առիթով և տպագրում է զանազան անձանց և հասարակական գործիչների (գլխաւորապէս Բագուի) կարծիքները:

Մի քանիսը այն կարծիքի են, որ առաջնութիւնը Թիֆլիսին պէտք է տալ. ոմանք Բագուն են համարում յարմար: Մի քանիսը գտնում են, որ պօլիտեխնիկում է հարկաւոր և ոչ համալսարան, այլ՝ ընդհակառակը:

Կամենալով խնդրին աւելի լայն ծաւալ տալ և խնդիրն աւելի բազմակողմանի լուսաբանել, արձանագրելով ոչ թէ միայն Բագուի, այլ և մեր երկրի զանազան քաղաքների հասարակական և գրական գործիչների կարծիքը, մենք հրաւիրում ենք բոլոր ձեռնհաս անձանց ուղարկել մեզ իրանց կարծիքները, պատասխանելով հետևեալ հարցերին.

1) Ի՞նչ տիպի բարձր կրթական հաստատութիւն է հարկաւոր Կովկասին՝ համալսարա՞ն թէ՞ պօլիտեխնիկում.

2) Եթէ համալսարան է հարկաւոր, ո՞ր-

տեղ պէտք է հիմնվի—Թիֆլիսում, Բագւում թէ կովկասեան մի այլ քաղաքում.

3) Եթէ պոլիտեխնիկում է հարկաւոր, նոյնպէս ծրատեղ պէտք է հիմնվի։

Խնդրում ենք կարծիքները պատճառաբանել մեկին, ամփոփ, ճշգրիտ և համառօտ կերպով։

Կարծիքները ստանալուց յետոյ, կը դասաւորենք և կը տպենք «Մշակի» մէջ։

Հ. Ա.

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Էջմիածնի տաճարը հիմնաւորապէս վերանորոգելու խնդիրը՝ բաղդի բերմամբ ձեռնհաս մասնագէտներից բաղկացած մասնաժողովի է յանձնված, որը արդէն երկու տարի է ծրագիր է կազմում ու մշակում։

Գործը չափազանց ծանր է, պատասխանատուութիւնը նոյնպէս, և այս պատճառով մասնաժողովը զգոյշ է որևէ սխալ քայլ անելուց։

Էջմիածնի տաճարը՝ իբրև հայկական գեղարուեստի հնագոյն յիշատակարան և իբրև առհասարակ հին քրիստոնէական ճարտարապետական նմուշ՝ մեծ արժէք ունի, ուստի ցանկալի է վերոյիշեալ անձանց հայեացքը այս հարցի նկատմամբ։

Յայտնի է, որ վերջին՝ ի Տէր հանգուցեալ կաթողիկոսների օրով Էջմիածնում շատ բան նորոգվեց, շատ նոր բաներ կառուցվեցին, բայց այդ բոլորն էլ՝ առանց բացառութեան մէկը միւսից տգեղ, անճաշակ, հակագեղարուեստական։ Իսկ Մկրտիչ հայրապետը այս կողմից կատարելութեան հասցրեց անհոգութիւնը։ Հասկանալի է, որ նրանց ցանկութիւնը հակառակ բան էր. նրանք ոգևորված, դրդված ազգասիրութիւնից ու եկեղեցասիրութիւնից՝ աշխատում էին եղածը պայծառացնել, չեղածն ստեղծել, բայց իրօք կատարվում էր բարբարոսական գործ։ Այս բոլորը առաջ էր գալիս միաբանների տգիտութիւնից կամ ղեկավարների ինքնավստահութիւնից, մանաւանդ կամակորութիւնից։ Ի՞նչ բան են թէկուզ ճեմարանը, Թանգարանը և այլ շինութիւնները, որոնք վերջին քառորդ դարի արդիւնքներ են, եթէ ոչ՝ մի-մի ծայրայեղ այլանդակութիւն։

Էջմիածինը՝ իբրև հայկական ակրօպոլիս՝ պէտք է խնամվէր, պահպանվէր ու նորոգվէր իսկական մասնագէտների հսկողութեամբ, բայց փաստերը վկայում են, որ տասնեակ տարիներ շարունակ անտէրութիւն է տիրել այնտեղ։ Այս հարցի առիթով շատ երկար կարելի էր խօսել, սակայն ի՞նչ հարկ կայ մանրամասնութիւնների մէջ մտնելու։

Այժմ անհրաժեշտ է մտածել ու հոգալ թէ ներկայ և թէ ապագայ անելիքի մասին և աշխատել, որ արդէն կատարված սխալները չը կրկնվեն։ Բարեբաղդաբար բազմամարդ մասնաժողովը, որ բաղկացած է հայ, ռուս, վրացի, լեհացի, գերմանացի և իտալացի գեղարուեստագէտներից, հետաքրքրվելով հնութեանց արուեստի մօնումենտով, պատրաստ է՝ լոկ ի սէր գեղարուեստի ծառայել մինչև վերջը։

Բայց Էջմիածնի վերանորոգութեան գործից դուրս այժմ առաջ է եկել կրկին մի կարեւոր հարց, դա է Վեհարանի շինութիւնը։ Թէ Վեհարանը և թէ ուրիշ մեծ ու փոքր շինութիւնները՝ անպայման, բացի զուտ հայկական ոճ կրելուց, պէտք է ներդաշնակ լինեն վանքի շինութեան հետ և այս բոլոր ճարտարապետական կերտուածքները պէտք է ներկայացնեն մի ամբողջութիւն և նրանց վրա պէտք է տիրէ ընդհանուր ոգի։

Իսկ այդ նպատակին հասնելու համար կայ մի միակ և հասարակ միջոց, այն է՝ խնդիրը դնել հրապարակի վրա։ Այսինքն՝ իւրաքանչիւր շինութեան պրօեկտ, նախագիծ՝ ում ձեռքով էլ նա լինի կազմված՝ նախ ենթարկել մասնագէտների քննութեան և ապա, նրանց հաւանութիւնն ստանալուց վերջը, դիմել գործի։ Մասնագէտներ ասելով ես ի նկատի ունեմ այնպիսի ճարտարապետներ, որոնք քաջ տեղեակ են հայկական ոճին և որոնք գործով ապացուցել են իրանց հմտութիւնը։

Թէ որքան դրական հետևանք կունենայ յայտնած կարծիքս, չը գիտեմ. ես միայն բարոյական պարտքս համարեցի չը լռել այնպիսի հարցի նկատմամբ, որ զուտ ազգային նշանակութիւն ունի։

Գ. Բաշինջաղեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Ինչպէս գիտենք, Բարձրագոյն հաստատութեամբ թոյլատրված է Թիֆլիսի քաղաքային դումային կնքել 3 միլիօնի փոխառութիւն, բաց թողնելով այդ գումարի օբլիգացիաներ 5 տոկոսաբեր։ Քաղաքային վարչութիւնը ահա մի քանի ամիս է, որ, համաձայն դումայի որոշման, աշխատում է իրագործել այդ փոխառութիւնը, այսինքն գտնել մի կամ մի քանի բանկային հաստատութիւններ, որոնք համաձայնէին տեղաւորել օբլիգացիաները, այն է համաձայնէին գնել վարչութիւնից 3 միլիօնի օբլիգացիաները և վճարել Թիֆլիս քաղաքին այդ գումարը և ապա իրանք քիչ-քիչ ծախէին։ Ցանկալի էր, ի հարկէ, որ Թիֆլիսի կամ ռուսական բանկերը կատարէին այդ գործողութիւնը, բայց Թիֆլիսում գործող թէ տեղական բանկերը և թէ ռուսական մեծ բանկերի ճիւղերը առաջարկեցին շատ ստոր գին, այն է ամեն մի հարիւր րուբլիանոց օբլիգացիային տալիս էին 83 ր.։ Ուրեմն, այդ դէպքում, Թիֆլիս քաղաքը, ամեն մի 100 րուբլու մէջ կորցնելով 17 ր., պէտք է 3 միլիօն գումարի մէջ կորցնէր 510,000 ր.։ Ի հարկէ, այդ պայմանն անընդունելի էր, ուստի դուման ստիպվեց դիմել եւրօպական բանկային հաստատութիւններին։ Եղան մի քանի առաջարկութիւններ մի քանի բելգիական բանկային հաստատութիւնների կողմից։ Երկար բանակցութիւններից յետոյ Թիֆլիսի դուման, ամսիս 15-ին, աճուրդ նշանակեց և փոխառութեան կնքումը ստացաւ Ֆլատէ ինժեները, որ գործում է բելգիական մի բանկի կողմից։ Նրա առաջարկած գինը ամենաբարձրն էր, այն է՝ 87 ր. 50 կ. և ամենաշահաւէտը քաղաքի համար, ըստ վկայութեան ձեռնհաս ֆինանսիստների։ Ինժեներ Ֆլատէն անմիջապէս ներկայացրեց իբրև գրաւական 100,000 ր., պարտաւորվելով մնացորդ գումարը մասամաս վճարել մինչև այս տարւայ հոկտեմբերի 1-ը, ի հարկէ այն դէպքում, երբ դումայի որոշումը հաստատվի սենատի կողմից։

Ստանալով՝ ամեն մի 100 ր. օբլիգացիայի համար 87 ր. 50 կ., քաղաքը կորցնում է 12 ր. 50 կ. իւրաքանչիւր 100 րուբլու մէջ, իսկ 3 միլիօն գումարի մէջ կորցնում է ոչ թէ 510,000 ր., որպիսի գումարը կը կորցնէր անկասկած՝ եթէ ընդունէր ռուսական բանկերի առաջարկը, այլ 375,000 ր.։ Թէ որքան Ֆլատէի առաջարկած գինը շահաւէտ է Թիֆլիս քաղաքի համար, այդ երևում է նրանից, որ Բագու քաղաքը կնքել է փոխառութիւն 83 րուբլու վրա, Գիեվը և Աստրախանը՝ 82 ր. վրա։

Փոխառութեան գումարով Թիֆլիսի դուման նախ պէտք է հանգցնէ իր նախորդ պարտքերը, որոնք հասնում են մօտ 1 միլ. րուբլու, և ապա պէտք է կառուցանէ սպանդանոց և էլեկտրական կայարան՝ էլեկտրական լոյսով ամբողջ քաղաքը լուսաւորելու համար։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նիժ (Նուխ. գաւ.), 10 մարտի

Ուտիացոց Նիժ գիւղը, գտնվելով Կովկասեան լեռների փէշերի մի մութ անկիւնում, մասամբ զուրկ է լուսաւորութիւնից։ Նիժը բաղկացած է 800 ծխից։

Գիւղի վերին թաղը բաղկացած է 340 ծխից, և ահա երեք տարի է՝ սեփական երկու քահանաների մահից յետոյ՝ այդ 340 տնից բաղկացած ծուխը չունի սեփական քահանայ և մեծ դժուարութիւնով կառավարվել է դրսի քահանաներով և շատ անգամ էլ կարեւոր դէպքում մնացել է առանց քահանայի։ Որովհետև փորձը ցոյց է տուել, որ եկւոր քահանայ չէ մնում մեզ մօտ կլիմայի և այլ մի շարք մեզնից անկախ աննպաստ պայմանների պատճառով, իսկ միւս կողմից Նիժի միւս եկեղեցիների քահանաներն էլ միաժամանակ չեն կարողանում բաւարարութիւն տալ թէ իրանց ժողովրդին և թէ մեզ, ուստի ցանկալի էր, որ տեղիս հասարակութեան գիտակից անդամներն աչքի առաջ ունենային այս անյետաձգելի խնդրին լուծում տալու անհրաժեշտութիւնը, որովհետև հոգևոր կառավարութիւնը ուշադրութիւն չէ դարձնում ժողովրդի բարոյապէս ընկնելուն։

Պէտք է վերջապէս մի կրթված և գոնէ միջնակարգ ուսումնարանի IV դասարանի վկայական ունեցող քահանայ ունենալու մասին մտածել։

Դպրոցական կեանքը այս տարի մեզ մօտ կաղում է. տարւայ սկզբից հրաւիրված են այստեղ երկու ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ, որոնք աւարտել են միջնակարգ դպրոց. միւսներից մէկն ունի ուսուցչ. սեմինարիայից աւարտական վկայական և բացի այդ փորձառութիւն այդ գործում. իսկ մնացած երկուսը չեն համապատասխանում իրանց կոչմանը։ Դպրոցի հոգաբարձութիւնը թոյլ է վերաբերվում իր ստանձնած պարտականութեանը։

Մկրտիչ

Հաղբատ (Բորչ. գաւ.), 7 մարտի

Ամբողջ ձմեռն անցաւ, բայց Հաղբատը կարօտ էր մնացել ձիւնի, և հոնի ծառերը արդէն ծաղկել էին։ Բայց փետր. 23-ից սկսեց շարունակ ձիւն գալ ընդհատումով։ Սար ու ձոր ծածկեց սպիտակ սաւանով 6 վերշօկ հաստութեամբ։ Մինչև այդ ժամանակ եղանակի տաքութեան պատճառով գիւղացիք դուրսն էին արածացնում իրանց անասունները, և միայն փետր. 23-ից մեր գիւղացիներն իրանց կենդանիներին սկսեցին իրանց գոմերում կերակրել։

Ջրերը և ցրտի հետ երևան եկան մանկանց հիւանդութիւններ, ինչպէս են՝ հազ, ականջի ցաւ և ջրծաղիկ։

Ձմեռւայ եղանակի բարեխառնութիւնից բաւական օգտվեցին մեր գիւղացիները և իրանց օրերը անգործ չանցրին ծուլապարիկ տանը նստած, այլ աշխատում էին անտառներում ստոլբա, գերաններ, վառելափայտ և ցաքանի ու կտրելով կալալառուների կամ կալուածատէրերի համար, ստանալով իրանց օրավարձը։

Վերջին ժամանակիս արհաւիրքները բաւականին ազդել են գիւղացոց վրա։ Այժմեան Հաղբատը չէ ներկայացնում մեզ մի տասն տարի սրանից առաջւայ հարուստ և կարողութեան տէր Հաղբատը։ Չը նայած իրանց աղքատութեանը, մեր գիւղացիք շատ ուսումնասէր են, այնպէս որ նրանց 70%-ը գրագէտ են։ Գիւղն ունի միդասեան երկսեռ դպրոց, որը երկրորդ տարին է, ինչ բացված է։ Ուսումնարանը, որ ունի մի ուսուցիչ և մի վարժուհի, թէև ապահովված չէ, բայց յոյս կայ, որ գիւղացիք պահպանեն դպրոցի գոյութիւնը։ Դպրոցը Բ. Հ. Կ. Միութիւնից տարեկան նպաստ է ստանում 250 ր.։

Համեստ

Նոր-Բայազէտ, 10 մարտի

Փետր. 21-ին կայացաւ պատուիրակների ժողովը՝ գործակալ վարդապետ ընտրելու համար։ Քաղաքի պատուիրակների թիւը 10 էր, իսկ գաւառից գալու էին 49 հ., բայց ժողովին ներկայ էին 30 հոգի։

Գործակալի պաշտօնակատար Ս. ք. Ազարեանց, բաց յայտարարելով ժողովը, առաջարկեց ընտրել նախագահ և քարտուղար։ Նախագահեց Ստ. Բատիկեանց՝ Լ. Պետրոսեանցի քարտուղարութեամբ։ Նախ քան ընտրութեան դիմելը կամ թեկնածուների անուններ տալը, բանաձև արվեց, թէ արդեօք Նոր-Բայազէտի գաւառը, որ մի ընդարձակ շրջան է, որին շուտով միանալու է և Դարաչիչագի մասը, կարիք չունի՞ հոգ. կառավարութիւն ունենալու, որպէսզի ժողովրդի հոգևոր և բարոյական կարիքները տեղնուտեղը հոգացվեն և ոչ թէ ահագին գումարներ ծախսելով և ծանր զրկանքներ կրելով գնային Երևան և այնտեղից մի որևէ ծննդական վկայական բերէին։ Ժողովը միաձայն որոշեց միջնորդել ուր հարկն է ապագայում ունենալ հոգ. կառավարութիւն։

Ապա ժողովը անցաւ ընտրութեան գործին. Նախագահը խօսք բացելով Արտակ վարդապետի մասին՝ հարկաւոր համարեց կարդալ վերջինիս գրաւոր համաձայնութիւնը, գալ Նոր-Բայազէտ, եթէ կընտրեն միաձայն։ Եւ ահա բոլոր պատուիրակները միաձայն առաջարկեցին իբր միակ թեկնածու Արտակ վարդապետին, որին և խկոյն հեռագրվեց ընտրութեան արդիւնքը։ Սակայն մի քանի օրից յետոյ նամակ է ստացվում Արտակ վարդապետից, որ իր գալը չէ աջողվում, քանի որ Վեհափառի կողմից նա նշանակված է գանձապահի պաշտօնում և տպագրական մասի կառավարիչ է միենոյն ժամանակ։ Հետևապէս մեր ժողովրդի ընտրողական սկզբունքը այդպիսով չէ յարգվում հոգ. կառավարութեան կողմից։ Սակայն մեր ժողովուրդը դարձեալ սպասելու է, որ իր ընտրած յաջորդացուն իրան տան, հակառակ դէպքում թող ինքը հոգ. կառավարութիւնը մի ուրիշ վարդապետ առաջարկէ. ժողովուրդն սպասում է։

Փ. Սինանեան

Կարս, 15 մարտի

Կիրակի, ամսիս 14-ին, տեղիս ծխ. դպրոցի դահլիճում նոյն դպրոցի ուսուցիչ Ս. Մելիք-Վարդանեանը կարդաց իր ասցած դասախօսութեան շարունակութիւնը մարդակազմութեան մասին։

Ներկայ դասախօսութեան նիւթը մարդու մննդառութեան մասին էր. խօսվեց արեան կազմութեան, դեղի, երակների, սրտի և թոքերի կազմութեան, շնչափողի և օդի ու նրա կազմութեան մասին։

Դասախօսը բաւական ծանօթ էր նիւթին, բայց էական պակասութիւնը նրանումն էր, որ չունէր սահուն լեզու։ Տպաւորութիւնը աւելի գեղեցիկ անելու համար կային պատկերներ և կենդանու սիրտ։ Երևում է, որ ոչինչ չէր խնայված նիւթը գրաւիչ դարձնելու։

Բայց ինչքան էլ պակասութիւններ ունենան դասախօսութիւնները, եթէ նրանցից օգտվողներ լինեն, կարող են մեծ օգուտ ստանալ։ Դահլիճը կիսով չափ դատարկ էր։

Ուրբաթ և շաբաթ օրերը տրվելիք ներկայացումները հասարակութեան քչութեան պատճառով յետաձգվեցին։

Շաւարշ

Վերին-Աղդան, 12 մարտի

Ամսիս 9-ին եկաւ Վերին-Աղդան Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնից նպաստ ստացող ուսումնարանների տեսուչ Ե. Լալայեանը, որը տեղեկանալով մեր դպրոցի ուսումնական գործին՝ շատ գոհ մնաց բոլոր ուսուցիչներից։ Այնուհետև քննելով դպրոցական բոլոր գործերը և մի ընդհ. ժողովում գիւղացիներին ուսման նշանակութիւնը բացատրելով՝ առաջարկեց նրանց ապահովել դպրոցը տարեկան 600 ր. պարտագիր տուրքով ըստ կարողութեան։ Գիւղացիները սիրով ընդունեցին Լալայեանի առաջարկը։ Լալայեանը միւս առաւօտը մեկնեց դէպի Դիլիջան։

Եղանակները մեզանում արդէն գարնանային են, գիւղացիները սկսել են գարնանային ցանքերն ու դաշտային աշխատանքները։

Մ. ք. Տէր-Յարութիւնեան

Ղալաչա, 16 մարտի

Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնից նպաստ ստացող դպրոցների տեսուչ Ե. Լալայեանը ամսիս 14-ին Բարանա գիւղում, իսկ 15-ին մեզ մօտ էր։ Նա եկ.-ծխ. դպրոցների աշակերտներին քննութեան ենթարկեց, ծանօթացաւ նիւթականի հետ։ Տեսուչը պարզ, դիւրամատչելի կերպով բացատրեց ուսման նշանակութիւնը, օրինակ բերելով վերջին Ֆրանս-պրուսական և V դարի հայ-պարսկական պատերազմները։ Գիւղացիները ուշադրութեամբ լսում էին և վերջն էլ ուրախութեամբ ընդունեցին տեսչի առաջարկը՝ տալ իւրաքանչիւր տարի ծխ. տուրք 400 ր., դպրոցի համար միւս տարվանից երկրորդ ուսուցիչ հրաւիրելու։

Մելքիսեդէկ քահ.

ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՇՈՒՇՈՒՄ

Զարհուրելի Թուրք-հայկական կոտորածներից յետոյ (1905—1906 թ.) Շուշին վերջնականապէս զրկվեց կանոնաւոր ներկայացումներ տեսնելուց։ Նախ՝ որ կրակի ճարակ դարձաւ Շուշու թատրոնական միակ շինութիւնը, որը իր շքեղութեամբ և դեկօրացիաների ու թատրոնական սարք ու կարգի ճոխութեամբ առաջինն էր համարվում գաւառական բեմերից, և երկրորդ՝ որ այնուհետև ոչ մի դերասանական խումբ յանձն չառաւ գալ Շուշի ներկայացումներ տալու, աչքի առաջ ունենալով քաղաքի աւերված լինելը, ինտելիգենցիայի՝ քաղաքից հեռանալը և ժողովրդի տնտեսապէս քայքայվելը։

Այնուհետև շուշեցին աչք էր տնկում և ամիսներով սպասում, թէ երբ այս կամ այն դպրոցական հաստատութեան, որբանոցի, ջուլհականոցի կամ Բարեգործ. Ընկերութեան տեղական ճիւղի օգտին մի ներկայացում կը տրվի, որպէսզի ինքը էսթետիկական բաւականութիւն ստանայ։

Նոյն դրութիւնը շարունակվում է և այժմ։

Եթէ հաշւի չառնենք ամառւայ ընթացքում տեղի ունեցող ներկայացումները, երբ այստեղ է գալիս մի որևէ հայ կամ ռուս դերասան և տեղական սիրողների մասնակցութեամբ մի քանի ներկայացումներ տալիս, վստահօրէն կարելի է ասել, որ շուշեցին այնուհետև ամբողջ 9 ամիս կանոնաւոր ներկայացման երես չէ տեսնում։

Չը նայած որ Շուշում կան ձեռնհաս և բաւականին հին անցեալ ունեցող թատերասէրներ, այնուամենայնիւ տասնեակ տարիներից ի վեր Շուշում գոյութիւն չունի «թատերասէրների մշտական խումբ», որի պարտականութիւնը լինէր սրբութեամբ ծառայել գեղարուեստին, տալ շուշեցուն էսթետիկական բաւականութիւն բառիս բուն մտքով, դնէր հայկական թատրոնական գործը իր կոչման բարձրութեան վրա և այլն։

Ահա հէնց այդ կանոնաւոր, մշտական թատերասէրների խմբի բացակայութեան շնորհիւն է, որ Շուշում մայրենի բեմը խպառ կորցրել է իր կրթիչ նշանակութիւնը և մարդկային բարքերն ազնւացնող, միտքը կրթող, նրան հոգեպէս ու բարոյապէս վեհացնող գեղարուեստի տաճարը մուտք են գործել զանազան ինքնակոչներ։

Շուշին, որ հիացել և հոգեպէս մխիթարվել է Ադամեանի պէս հանճարի, Սիրանոյշի, Պետրոսեանի, Աբելեանի և զանազան տաղանդների խաղով, Շուշին, որ գաւառական բեմերի մէջ առաջնակարգ տեղն է գրաւել, այսօր կերակրվում է զանազան սինեմատօգրաֆներով և ինքնակոչների կազմակերպած իբր ներկայացումներով...

Որպէսզի շուշեցին վերջնականապէս ազատվի այս անախանձելի դրութիւնից և ի զուր չը շահագործվի շուշեցի խեղճ արհեստաւորի կամ գործակատարի գրպանը և թանգագին ժամանակը, որպէսզի մայրենի բեմը կարելի լինի վերականգնել իր ընկած դրութիւնից և թատրոնական գործը դրվի կանոնաւոր հիմքերի վրա, անհրաժեշտ է կազմակերպել «մշտական թատերասէրների խումբ», որի սեպուհ պարտականութիւնը լինի կանոնաւոր կերպով առաջ տանել թատրոնական գործը, միշտ վառ պահել շուշեցի հայի սրտում մայրենի բեմի սէրը, լինել գեղարուեստի իսկական և բարեխիղճ սպասաւոր։

Ահա այդ բանն իրագործելու համար սրբազան պարտք է ընկնում Շուշու գիտակից թատերասէրների վրա. նրանք պիտի ի նկատի ունենան մայրենի բեմի անախանձելի դրութիւնը և ի մի ժողովվեն, հաւաքական ույժերով առաջ տանելու թատրօնական սուրբ գործը և բարձրացնելու մայրենի բեմը իր ընկած դրութիւնից։ Հարկաւոր է կազմակերպել պատշաճաւոր իշխանութիւնից թոյլատրված ու հաստատված լեգալ «մշտական թատերասիրաց խումբ», ոպիսիք գոյութիւն ունեն Ախալցխայում, Կարսում և մեր երկրի գաւառական այլ քաղաքներում։

Խթան

Շուշի

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐԻՑ

Վերջապէս եկաւ մեծ-պասը և գիւղացին ազատվեց նշանտուքից և հարսանիքից։ Այդ նշանտուքն ու հարսանիքն իր «կարմրով» ու «շէն կենաս»-ով մի մեծ չարիք ու պատուհաս է գիւղացու համար։ Արքունական հարկի համար գիւղացին գոնէ ժամանակի ընթացքում կարողանում է կոպէկներ յետ գցել և հարկը ժամանակին վճարել։ Բայց «կարմիրը» կամ «շէն կենաս»-ն այնպէս չէ։ Եթէ մէկը նշանում է իր տղային, նա պահանջում է, որ իր բարեկամն անպայման ներկայ լինի նշանին և մի որևէ նուէր տայ հարսնացուին, ի հարկէ, փողով։ Գոյացած 50—60 ր. և աւելի գումարը շատ անգամ երկու բարեկամի մէջ անբաւականութեան պատճառ է դառնում, նոյնիսկ տեղի է ունենում տուրուդմբոց և աղջկան յետ դարձնել, թէ որին է պատկանելու այդ գումարը, որ ժամանակին ոսկի կամ զարդարանք գնեն հարսնացուի համար։ Ուրիշի հաշւով հարսին պիտի զարդարեն, վրան էլ կռւում են...

Մի քանի օրից յետոյ լինելու է երկրորդ տուրքը՝ հարսանիքի կարմիրը։ Հարսանիքը տևում է երկու օր։ Առաջին օրը, «փեսայ նստումի» երեկոյեան, տան մեծ ու փոքր գնում են. և որովհետև միւս օրը պսակի երեկոյեան «կարմիրը» պիտի տան, ուստի օղին, գիւղացու այդ սիրելի խմիչքը, տալիս են իրանց մօտ նստած իրանց կանանց, աղջիկներին, նոյնիսկ 5—6 տարեկան երեխաներին չեն խնայում ու խմեցնում են, իսկ երբ ախորժակները չեն վերցնում, դիմամբ թափում են, կարծէք թշնամու մալ լինի։

Հարսանիքների ժամանակ կանգնում է վաշխառուների ճանը։ Հրաւիրվածներից շատերն այդ անակնկալ հարկը վճարելու համար դիմում են նրանց և ստանում են 2 ր., պարտաւորվելով աշնանը վճարել մէկ գառ, կամ մէկ լիտր իւղ, կամ մէկ սայլ խոտ՝ արժողութեամբ 4 ր., կամ ցորեն՝ հաշւած խալվարը 12 ր.։ Եթէ ժամանակին չեն կարողանում վճարել, դարձնում են փող, վրան գալով 60%, կամ նորից ապրանք, միայն կրկնակի, այսինքն՝ երկու գառ և այլն։

Հարկաւոր ընտանիքներ այդպիսով նրանց ճանկը ընկնելով բոլորովին քայքայվել են։ Շատ ընտանիքներ՝ հարսանիքների սեզօնին վճարում են կարմիր 20—50 ր.։

Թէկուզ հարսանիքատէրն ստանում է «կարմիր» 100—300 ր., բայց դարձեալ ինքը չէ օգտվում, տուժում է, աչքի առաջ ունենալով վերոյիշեալ անհաշիւ ծախսն ու խմիչքը, մանաւանդ որ նոյն գումարը պիտի վերադարձնէին իրանց բարեկամի հարսանիքին, հակառակ դէպքում տուրուդմբոցը դարձեալ պատրաստ է։

Միմիայն Ներքին-Գեօզալդարա գիւղում քառասուն հարսանիքից—բացի նշանդրէքից—գոյացել է 5000 ր. «կարմիր», որի մեծ մասը ծախսված է խմիչքի վրա։

Գիւղի բանիմաց մասը, աչքի առաջ ունենալով գիւղի բարոյական անկումն ու տնտեսական քայքայումը, կազմեց մի արձանագրութիւն, որին ստորագրեցին մօտ 200 հոգի, որով պարտաւորվում էին «կարմրով» հարսանիք չանել և չը գնալ, հակառակ դէպքում անողը վճարելու է 50 ր., իսկ գնացողը 5 ր. տուգանք։ Եւ այդ գումարը պիտի յատկացվէր տեղիս ծխ. դպրոցին։

Այս տարի, շնորհիւ մի քանի անհատի, չիրականացաւ այդ, բայց ամեն խաւերում խօսվում է «կարմրի» վնասակարութեան մասին, նոյնիսկ 300 ր. «կարմիր» ստացողը դարձեալ փոշմանել է։ Յոյս կայ, որ գալ տարի անպատճառ կը վերանայ մեր գիւղից այդ տգեղ սովորութիւնը։ Այս տարի արդէն մեզանում մի քանիսը «կարմրով» չարեցին իրանց հարսանիքը։

Լ. Աֆրիկեան

Ներքին-Գեօզալդարա, 7 մարտի

ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Էժան վաճառքների սէզօնը սկսվել է։ Թէ մագազինների ապակիներին կպցրած, թէ լրագրական և թէ փողոցներում պտըտացվող շլացուցիչ յայտարարութիւնները աւետում են միամիտ ժողովրդին էժան վաճառքի մասին։ Անտարակոյս, կան վաճառքի հանած կտորներ, որոնք էժան են ծախվում կամ այն պատճառով, որ մնացել են փոքր քանակով, կամ մօդայից դուրս են եկել, կամ վաճառվում են, որպէսզի նոր ապրանքի համար տեղ բացեն։ Այդ ճիշդ է։ Բայց աւելի մեծ թւով գոյութիւն ունի միայն ենթադրեալ, միայն երևակայական էժանութիւն։ Եւ դիւրահաւատ ժողովուրդը, որ գաղափար չունի քաղաքակրթութեան այդ նոր ձևի գրաւիչ միջոցների մասին, կարդալով ռէկլամները և միանգամայն հաւատալով տպագրական խօսքին, լցնում է մագազինները և առատ տուրք տալիս մագազինի տէրերին։ Վերջիններս էլ, խրախուսվելով ժողովրդի վերաբերմունքից, այդ տեսակ վաճառքներ տարւայ ընթացքում աւելի յաճախ են կազմակերպում, չը կանգնելով դրա համար ոչ մի ծախքի առաջ։ Ռէկլամները, յայտարարութիւնները և ի ցոյց դրված մի քանի չափազանց էժան կտորներն են այն դիւթիչ միջոցները, որոնք մագնիսի պէս քաշում են մարդկանց։

Ի՞նչ է այս ամենի պատճառը։ Արդեօք սրտացաւութի՞ւնն է դրդում վաճառականներին գալ օգնութեան ապրանք սպառողներին, վատի փոխարէն մատակարարել նրանց յատկութիւնով լաւ և բոլորովին մատչելի գներով ապրանքներ, թէ՞ առաջնորդվում են այլ հաշիւներով և այլ նպատակներով։ Անշուշտ քնքոյշ զգացմունքի մասին նրանց կողմից աւելորդ էլ է երազել. նրանց առաջնորդողը շահն է։ Ներկայ դէպքը ամենանպատակայարմարն է ուղղելու իրանց գանձարանի տատանվող դրութիւնը և մի կերպ սպառելու անպէտք և հին ապրանքները և թէ նորերը իրանց արժէքով և շատ դէպքերում էլ նոյնիսկ արժէքից աւելի բարձր գներով։ Այս ամենը հեշտ է ստուգել, եթէ միայն նեղութիւն տաք ձեզ համեմատութեան դնել ի ցոյց դրված ապրանքները մագազինի ներսը գտնվող նոյն ապրանքի տեսակի հետ կամ նոյն ապրանքները այլ մագազին-

ների ապրանքների հետ, որոնք էժան վաճառք չեն նշանակել։ Այդպիսի դէպքերում դուք կը համոզվէք, որ «էժան վաճառք» խօսքը գոյութիւն ունի մի քանի նմուշների վերաբերմամբ, որոնք դրված են ցուցափեղկում ժողովրդին շլացնելու համար։ Համեմատութիւնը պիտի անել միատեսակ գործարանի ապրանքների մէջ, որովհետև գների մէջ ահագին տարբերութիւն կայ, նայած ինչ գործարանի ապրանք է։

Արդ՝ միթէ ժամանակը չէ օրը ցերեկով կատարվող խաբեբայութեան առաջը առնել, և ում պարտքն է ժողովրդի շահը պաշտպանելու։

Աղեանց

Թիֆլիս

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ *)

Պետերբուրգ, 15 մարտի

Նախագահում է իշխ. Վոլկոնսկին։

Ընդունվում է մասնաժողովի որոշած գումարներով պետական հողային ստացուածքների վարչութեան նախահաշիւը։

Գրաբսկին, զեկուցանելով երկրագործութեան վարչութեան նախահաշիւը, մատնանշում է, որ գումարյատկացումները աւելացված են 40 տոկոսով։ Յաւելեալ գումարները գործադրվելու են մեծ մասամբ զեմստվօներին և գիւղատնտեսական ընկերութիւններին նպաստ տալու համար։ Վարչութիւնը՝ որքան կարողացել է՝ ընդառաջ է գնացել Դումայի բոլոր ցանկութիւններին։ Եթէ կան պակասութիւններ էլ, դրանք բղխում են իսկապէս տեղական հաստատութիւններից, բայց ոչ վարչութիւնից։ Զեկուցանողը վերջում ասում է, թէ անհրաժեշտ է մի շարք օրինագծեր մշակել գիւղատնտեսական կրթութեան մասին և կազմել գիւղատնտեսութեան մի նոր կանոնադրութիւն։

Բերեզովսկի 1-ինը, ընդգծելով որ դեպարտամենտը անցեալում լսում էր հասարակական կարծիքին, բայց և այնպէս մատնանշում է, որ դեպարտամենտը ինստրուկտօրների գործունէութիւնը պէտք է աւելի համապատասխանեցնէ զեմստվօների ցանկութիւններին։ Հռետորը առհասարակ պակասութիւններ և միակողմանիութիւն է նկատում դեպարտամենտի գործունէութեան մէջ։ Վերջում նա ցանկալի է համարում, որ աջակցութիւն լինի կանանց բարձր գիւղատնտեսական կրթութեանը, և առաջարկում է նորս ցանկութիւններ։

Բոգդանովը յայտնում է, որ նացիոնալիստները համակրանքով վերաբերվելով դէպի հողային բարեկարգութեան գլխաւոր վարչութեան գործունէութիւնը՝ գտնում են սակայն, որ վարչութեան գործունէութիւնը մնում է անխնամ, գիտական գործը մնում է աննշան պաշտօնեաների ձեռքում, քանի որ վարչութեանը կից նոյնիսկ յատուկ գիտական բաժին չը կայ։

Իվանով 2-դը անբաւարար է գտնում գիւղատնտեսական կրթութիւնը։ Նրա կարծիքով՝ չը պէտք է սպասել, որ գիւղատնտեսութիւնը բարձրացնելու նպատակով յատկացված խոշոր գումարները օգուտ բերեն, քանի ներքին գործերի մինիստրութիւնը արգելքներ է դնում ազգաբնակչութեան ինքնագործունէութեան ամեն տեսակ նախաձեռնութիւններին։

Ընդունվում է մասնաժողովի եզրակացութիւնը և յետոյ ամբողջ նախահաշիւը։

Զվեգինցեվը զեկուցանում է շինական տնտեսութեան և գիւղատնտեսական վիճակագրութեան բաժնի նախահաշիւը, որ մասնաժողովը ընդունել է 1,508,764 րուբլի, ըստ որում գլխաւոր աւելացումը գնալու է տնայնագործական արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու։

Ընդունվում է գումարը և ցանկութիւն յայտնվում աւելի զարգացնել տնայնագործական արհեստները։

Գրաբսկին զեկուցանում է հողային բարելաւումների բաժնի նախահաշիւը — 2,362,160 րուբլի։

Ընդունվում է։

Անտառների արդիւնաբերութեան մասին զեկուցանող Մեշչիկովը ասում է, որ արքունի անտառների եկամուտը կարելի է հասցնել մինչև 200 միլիոնի. պակաս եկամուտը հետևանք է անխնամ կառավարութեան։

Մի շարք ցանկութիւններով անտառային բաժնի նախահաշիւը ևս ընդունվում է։

Կարդացվում և հարցապնդումների մասնաժողովին է յանձնվում Կովկասի Փոխարքային ուղղված հարցապնդումը այն բռնութիւնների մասին, որ կատարել են զօրախմբերը Չէչնիայում են գող աւազակներին ձերբակալելու ժամանակ տեղացի ազգաբնակութեան վրա։ (Հ. Փ.)

ՏԱՒՐԻԿԵԱՆ ՊԱԼԱՏԻՑ

(Մեր սեփ. թղթակցից)

Պետերբուրգ, 8 մարտի

Ես յիշում եմ Վ. Ի. Տիմիրեազեվի այն խօսքերը, որ արտասանեց Պ. Դումայի ամբիոնայից այս մօտիկ անցեալում թէ՝ «Օգնեցէք, պարոնայք, Ուրալը ձեռքներից գընում է»։

Այս հառաչանքը հետևանք էր այն իրականութեան, որ անգլիացի և ֆրանսիացի կապիտալիստները 4 միլիոն րուբլով ձեռք ձգեցին ուրալեան աչքի ընկնող նոր հանքերից մէկը։

Այո, պարոնայք, երբ մենք տգէտ ենք, երբ մեզ տիրապետում է խաւարը, մենք չենք կարողանում օգտվել, չենք կարողանում շահագործել այն անգին հարստութիւնները, որ տուել է մեզ բնութիւնը իր առատաձեռնութեամբ։

Եւ երբ օտարազգիները մտնելով մեր երկիրը սկսում են փողով խաղալ նուաճումներ կատարել և դրամի շլացնող փայլով գրաւել մեր կեանքի երջանկութիւնը ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ միջին դարերում Ամերիկայի գիւտից յետոյ նոյն եւրոպացիները զանազան փայլուն խաղալիքներով գրաւեցին ամերիկական ոսկին ու ադամանդը, մենք փոխանակ միջոցներ փնտռելու դրանց այդ նուաճումների դէմն առնելու համար՝ սկսում ենք յուսահատ և խեղդվող մարդու նման արձակել վերջին հառաչանքներն ու ասել՝ «օգնեցէք..., օգնեցէք...»։

Մեզ ոչ ոք օգնել չէ կարող, մենք ինքներս պէտք է օգնենք մեզ, մենք ինքներս միայն պէտք է աշխատենք պատրաստել մեզ համար ինքնագործունէութեան և ինքնակամութեան հող, և ապա միայն կարող ենք ճաշակել մեր վերածնվող կեանքի իսկական քաղցրութիւնը։

Իսկ այդ կը լինի այն ժամանակ, երբ ժողովրդական լուսաւորութեան գործը կը ստանայ իր իսկական վերանորոգումը, երբ նա կը դադարի այս կամ այն հիմնարկութեան առաջ ճորտ լինելուց և երբ գիտութիւնը սեփականութիւն կը դառնայ լոկ գիտութեան։

Այս է որ չեն ուզում հասկանալ իշխանաւոր Տիմիրեազեվները և դանակը ոսկորին հասցնելուց յետոյ գոռում են ամայի անապատներում՝ «օգնեցէք»։

Ես ասացի, որ «դանակը ոսկորին են հասցնում», և այդ էլ ահա թէ ինչու։

Ընթացիկ 1910 թւականի պետական բիւջէի նախահաշւով մեր կառավարութիւնը ծախսում է 1 բանտարկեալի վրա 158 ր. 66 կ. տարեկան, իսկ 1 աշակերտը 8-ից մինչև 15 տարեկան դասակում նստում է նոյնքան ժամանակում 1 ր. 54 կ.։ Սակայն չը մոռանաք, ընթերցող, որ այս 1 ր. 54 կ.-ի 2/3 մասը հասարակական և քաղաքային տարբեր հիմնարկութիւններից են վըճարվում, մինչդեռ բանտարկեալների 158 ր. 66 կ. ամբողջապէս պետական գանձարանն է ծածկում։

Պարզ չէ՞ արդեօք այս հանգամանքը, թէ կառավարութեան ուշադրութիւնը աւելի ո՛ր կողմն է ուղղված...

Մի ուրիշ փաստ։

1907 թ. յուլիսի 28-ի Բարձրագոյն հրամանով ժողովրդ. լուս. մինիստրութիւնը պարտաւոր էր բանալու ժողովրդական բարձրագոյն (6—4 դասար.) դպրոցներ զուտ կանանց սեռի համար, սակայն այսօր անցել է 3 տարի, և նոյն մինիստրութիւնը, յանձին Ա. Ն. Շվարցի, կօմիսսիայի ժողովում յայտարարում է, որ «նա պատրաստվում է գործելու համաձայն այդ ուկազի»։

Այսօր, առաջիկայ ուսման տարաշրջանի համար մինիստրութեան գրասենեակում դրված են 841 խնդիրներ, քաղաքային նոր դպրոցներ բանալու համար իրանց սեփական ծախսերով, իսկ լուս. մինիստրութիւնը իր զեկուցման մէջ յայտարարում է՝ «212 դպրոցներից աւելին բացվել չեն կարող»։

Մինիստրութեան կենտրոնական հիմնարկութիւնը արդէն հնացած է... Նա չունի ստատիստիկական որոշ տեղեկութիւններ դպրոցների իսկական թւերի և նրանց կատարած պարապմունքների որակի մասին. գիտութեան կօմիտէտում նստած են այնպիսի անձինք, որոնք ոչ մի գիտական գործ չեն կատարում, և այլն և այլն... Անհրաժեշտ է այդ կենտրոնական հիմնարկութեան վերանորոգումը... Սակայն մինիստրութիւնը այս տարի էլ անուշադիր է թողնում այդ կարևոր հանգամանքը և նախահաշւի համաձայն խնդրում է սոյնքան, որքան խնդրել է անցեալ և նախանցեալ տարիներում։ Մինչդեռ արդարադատութեան մինիստրի ընդհանուր և զուտ բանտային նախահաշւի համաձայն, իր իրաւասութեանը յանձնված կենտրոնական հիմնարկութիւնների համար ծախսվող գումարը աւելացրել է 10,701 րուբլով համեմատած անցեալ տարվայ նախահաշւի հետ։

Եւ այսպիսի մի շարք դեֆեկտների և մի շարք անուշադրութեան ու ինդիֆերենտ վերաբերմունքների հետևանքն է այն խաւարի տիրապետութիւնը, որի ճնշող ծանրութեան տակ գտնվում ենք բոլորս։

Իսկ այդ խաւարի ծանրութիւնը աւելի ևս անտանելի է դառնում այս ժամանակ, երբ մենք սկսում ենք գնահատել եղածների որակը։ Այսպէս օրինակ՝ պրոֆ. Մ. Կապուստինը իր արտասանած ճառում նկատում է, որ մենք դպրոցներ քիչ ունենք բաւական չէ, եղածներն էլ չեն ծառայում իրանց իսկական կոչմանը։ «Մեր զաւակները,—ասում է նա,—գնում են դպրոցներ ոչ թէ բան սովորելու, այլ որովհետև չեն կարող չը գնալ. իսկ ուսուցիչների մասին հօ այլևս խօսք անգամ լինել չէ կարող... Դրանք ոչ թէ սովորում և սովորեցնում են,—եզրափակում է նա,—այլ отбываютъ свою повинность...»։ Իսկ ֆօն-Անրէպը*) իր տաք և երկար ճառի մէջ մեղադրելով մինիստրութեան բռնած դիրքը՝ ասում է. «Դուք, նամանաւանդ 1905 թւականից յետոյ, ոչ թէ գիտութեան կարապետներ դարձաք, այլ ներքին գործերի մինիստրութեան ձեռքի խաղալիքներ։ «Բիւրոկրատացնել դպրոցները կրամոլայից»—ահա ձեր դեվիզը, որով ղեկավարվում էք մինչև օրս։ Արհամարհված են մեր դպրոցները որպէս գիտութեան տաճարներ և վերափոխված ոստիկանական գրասենեակների։ Սա է մեր այժմեան դպրոցների իսկական պատկերը»։

Եւ երբ այս բոլորից յետոյ Տիմիրեազեվները իրանց իշխանութեան բարձրութիւնից դիմում են մեզ և օգնութեան կանչում, այն ժամանակ ինձ պատող դարմանքն աւելի է ապշեցնում ինձ, քան այս սոսկալի իրականութիւնը։

Մ. Աղեան

*) Տես «Մշակ» № 57.

*) Այս երկուսն էլ հոկտ. 17-ի կուսակցութեան անդամներ են։

ՅԳՈՒՏ ԱԴԱՆԱՅԻՆԵՐԻ

«Մշակի» № 43-ի մէջ տպված հաշւից մեզ մօտ մնում էր 95 ր. 60 կ.։ Այնուհետև ստացել ենք. 1) Թախտաբազարից, Լ. Նազարեանից, Ա. Խաչատրեանից և Թ. Փիրումեանից, հանգանակված տեղական հայ գաղութի մէջ յունվարի 5-ի երեկոյեան աւետիս ման գալով՝ 172 ր. 18 կ. (նուիրատուներն են՝ Եղ. Նազարեաններ 15 ր., Ա. Խաչատրեան 10 ր., եղբ. Բարսեղեաններ 8 ր., Ի. Գ. Իսրայէլեան, Վ. Խեչիկեան, Մարգարիտա Ցիրեվօրօշվիլի, Ի. Բալեան, Ե. Անանեան, Տէրտէրեաններ և Տէր-Պօղոսեան, Ս. Բալայեան, Աս. Սարգսեան, Հ. Դաւթեան, Ի. Ա. Զալիեան, եղբ. Փիրումեաններ, Դալլաքեան և Մելիք-Փաշայեան, Խ. Շաքարեան՝ 5-ական ր., Յ. Սարուխանեան 3 ր. 10 կ., Ս. Ստեփանեան, Տ. Տէր-Սարգսեան, Մ. Ղուկասեան, Տ. Արուտչեան, Կ. Աթաբէգեան, Մ. Յակոբեան, Մ. Բալայեան, Կ. Բաբայեան 3-ական ր., Եղ. Նազարեան, Վ. Տէր-Յովհաննիսեան, Վ. Վարդանեան, Ա. Բալայեան, Ն. Քօլեան, Ն. Շաքարեան, Դ. Յարութիւնեան, Դ. Ստեփանեան, Ալ. Նազարեան, Գ. Ղարիբեան, Բ. Աւետիսեան՝ 2-ական ր., Տ. Անտօնեան, Մ. Ստեփանեան, Ա. Թևոսեան, Նասրուլլա-խան Հաբիբուլլախանով, Վ. Օհանեան, Ա. Պօղոսեան, Վ. Տարազով, Միքայէլ, Ս. Երևանցեան, Լ. Աթայեան, Ա. Մանգասարեան, Ս. Դաւթեան, Ս. Մելքումեան, Յ. Տէր-Ստեփանեան, Յ. Մարտիրոսեան, Ս. Եարեան, Ի. Բաղդասարեան, Թ. Միրզայեան, Դ. Դալլաքեան, Ս. Քօլեան, Ա. Սարգսեան 1-ական ր., Զաբիեվ, Ա. Աւագեան, Ասրի Սարգսեան, Ս. Օհանեան, Ա. Տէր-Մանուէլեան, Գ. Մելիք-Ալլահվերդեան, Հ. Մելքումեան, Կ. Գրիգորեան, Յ. Բեհոջանեան՝ 50-ական կ., մի ոմն 15 կ.), 2) Թիֆլիսում, նուէրեցի Յ. Առստամեանից 5 ր., 3) Դաշնաուցից (Խիվայի խանութիւն), Յ. Սաֆարեանից, հանգանակված Իլյինոււ քաղաքում, Յովհաննիսեանցի հիւրասիրութեան ժամանակ՝ 24 ր. 28 կ. (նուիրատուներն են՝ Համզ. Յովհաննիսեան, Ռ. Միրզայեան, Դ. Յակոբեան՝ 3-ական ր., Իշխ. Յարութիւնեան, Յով. Սաֆարեան, Մ. Գիւլնազարեան, Ա. Պօղոսեան, Ն. Յարութիւնեան՝ 2-ական ր., Ա. Յարութիւնեան, Հ. Սարգսեան, Օ. Յովհաննիսեան, Ե. Յարութիւնեան, Մ. Խաչատրեան 1-ական ր., Վ. Յովհաննիսեան, 50 կ., ընդամենը 24 ր. 50 կ., որից պոստի ծախս եղել է 22 կ.), 4) Նալցայից, Գաբրիէլ քահ. Տուրփայեանից, Յ. Խօջամիրեանի հրատարակած «Վանգոյժ» գըրքոյկի վաճառումից գոյացած —4 ր. 50 կ., 5) Երևանից, Յարութիւն Շամիլեանից ի յիշատակ իր հանգուցեալ կնոջ՝ Եղիսաբէթ Շամիլեանի (տես «Մշակ» № 56) 50 ր.։ Գումարը—255 ր. 96 կ., իսկ ընդամենը՝ նախորդ մնացորդի հետ —351 ր. 56 կ.։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վլադիկավկազի քաղաքային դուման որոշեց շնորհակալութիւն յայտնել Կովկասի Փոխարքային, որ բաւարարութիւն տուեց դումայի միջնորդութեանը և հրամայեց քաղաքում հաստատել զինուորական պահակախմբեր, որոնց շնորհիւ և բ-լորովին դադարեցին կողոպուտները և աւազակութիւնները։

Թիֆլիսի ժողովարանի մի խումբ անդամների առաջարկութեամբ, Մակար Ջանկեանը իր դասախօսութիւնը՝ գիւսւորների մասին՝ կը կրկնէ ժողովարանի դահլիճում այս ամսի 23-ին։

Կիրակի, ամսիս 15-ին, կայացաւ հայ թատրոնի ապահովութեան համար կազմված մասնաժողովի երկրորդ նիստը։ Այդ խնդրի շուրջը տեղի ունեցած մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ վերջի վերջոյ մասնաժողովը յանգեց հետևեալին. պէտք է դիմել ժողովարարութեան մայրենի բեմի ապահովութեան համար և միաժամանակ յանձնարարել մասնաժողովի մասնագէտ ճարտարապետ անդամներին՝ պատրաստել ընդհանուր գծերով թատրոնի մակարդակ, որ կարող է կառուցվել Գոլովինսկի պրոսպեկտի վրա Մանթաշեանին պատկանող շէնքի, ուր զետեղված է հասարակական ժողովարանը, ետևում գտնվող հողաբաժնի վրա, և որ կարող է պահանջել ծախք մօտ 80,000 րուբլի։

Նորաշէն գիւղի (Ալէքսանդրօպօլի գաւ.) ծխ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութիւն է յայտնում Բագուի նուէրատուին. «Արամազդ» ընկերութեանը այն բանի համար, որ վերջինս այս 1910 թ. մի օրինակ «Մշակ» է նուիրել յիշեալ դպրոցին։ Նոյնպիսի շնորհակալիք է յայտնում Կարեագինի գաւառի Կանձածոր գիւղի հայոց եկ.-ծխ. երկսեռ դպրոցի ուսուցիչը Յովհ. Այվազեանին, որ նուիրել է յիշեալ դպրոցին այս ընթացիկ տարվայ մի օրինակ «Մշակ»։ Շնորհակալութիւն է յայտնում նոյնպէս և Հայ-Գեարգեառ գիւղի (Լօռու շրջ.) ծխ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը Դ. Աւան-Իւզբաշեանին, որ 1910 թ. մի օրինակ «Մշակ» է նուիրել յիշեալ դըպրոցի անունով, և Գ. Տէր-Յովհաննիսեանին, որ «Հասկեր» ամսագրի մի օրինակ է նուիրել նոյնպէս այս տարվայ համար։

Դերասանուհի Շատնովայի անակնկալ հիւանդութեան պատճառով մանկավարժական բարեգործական ներկայացումը յօգուտ Ն. Սուսանովայի անուան նորաբաց օրիորդաց դպրոցի չը կայացաւ մարտի 10-ին Վրաց Ազնուականների թատրոնում։ Ներկայացումը տեղի կունենայ այսօր միևնոյն տեղում։ Սկզբում վերցված տոմսակները պահպանում են իրանց ոյժը այսօրվայ համար։

Կիրակի մարտի 14-ին, Բագւում, Սաբունչում, Միրզոյեվների նաւթահորերից խփեց գազային նաւթի ֆօնտան, որ մօտաւոր հաշւով տալիս է օրական 40,000 փութ։ Ֆօնտանը շարունակում է խփել։

Թիֆլիսի կենտրոնական պօստ-հեռագրական նոր շինութեան համար յատկացված է 145,000 ր.։ Սկզբնական աշխատանքների համար տրված է 45,000 ր.։ Նախագծվում է Գօրու գաւառը բաժանել երկու առանձին և ուրոյն մասերի։

Կիրակի օրը, մարտի 14-ին, Վրաստանի էկզարխը առաջին անգամ այցելեց վրաց հոգևոր սեմինարիան և մանրամասն ծանօթացաւ դպրոցի շինութեան հետ։

Այսօր նշանակված է Կովկասեան Կայսերական Գիւղատնտեսական Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը։

Բարձր իշխանութեան թոյլտւութեամբ կարգադրված է ձրիաբար փայտեղէն բաց թողնել Սուրամի հրկիզեալներին, իրանց այրված շինութիւնները վերաշինելու համար։

Ինչպէս հեռագիրը լուր բերեց, առաջինը Ռուսաստանում օդագնացութեան աջող փորձեր կատարեց Եֆիմովը Օդեսսայում։ Թիֆլիսի օդագնացութեան ընկերութեան խորհուրդը հեռագրել է յիշեալ Եֆիմովին գալ ամառս Թիֆլիս՝ թռիչքներ կատարելու փորձերի համար։

Ռոմանովկայից Ներսէս ք. Հերթևցեանը խնդրում է մեզ յայտնել, որ ինքն իր հովւութեան շրջանում գտնվող Լագօդեխսկայա կայարանի հայ համայնքի մէջ ժողովարարութիւն է արել և ստացել 40 ր. 40 կ. զատկական առաջիկայ տօների առիթով հագուստեղէն շինելու համար Ռոմանովկայի դպրոցի չորս չքաւոր աշակերտներին։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարտի 15-ին, երեկ. ժ. 10-ին կենտրոնական պօստային կայարանից դուրս եկած աւտոմոբիլը Նեկրասովսկայա փողոցում տակովը արեց մի պաշտօնաթող գընդապետի, որ քիչ յետոյ մեռաւ։

Մարտի 15-ին, ցերեկվայ ժամը 4-ին «Բօեարսկայա» հիւրանոցում Քօքախտից մեռաւ Դաղստանի հեծեալ գնդի հրամանատար գ-նդապետ իշխան Ալէքսանդր Իօսիֆ Ճավճավաձէն։

Մարտի 15-ին, երեկ. ժ. 8½-ին Քութայիսի բնակիչ Կօնստանտին Եմչինովը, որ ապրում է Անդրէևսկայա փողոցում № 77 տանը, յայտնեց ոստիկանութեան, որ մարտի 14-ին առ. ժ. 10-ին նա մտաւ մօտակայ բժիշկ Գուստաւ Դօրրժիցկու մօտ, որ ապրում է Կիրօչնայա և Անդրէևսկայա փողոցների անկիւնում, № 49 տանը, հրաւիրելու համար նրան իր ծանր հիւանդ մօր մօտ։ Դօրրժիցկին խոստացաւ գալ հետևեալ օրը, բայց Եմչինովի յամառ խնդիրքից յետոյ համաձայնեց այցելել միևնոյն օրը, երեկ. ժ. 8-ին։ Տուն վերադառնալով և տեսնելով որ մօր դրութիւնը վատացել է, Եմչինովը կրկին վերադարձաւ Դօրրժիցկու մօտ և խնդրեց նրան գալ անմիջապէս, սակայն նա կատեգորիկապէս մերժեց. այդ ժամանակ Եմչինովը յայտնեց Դօրրժիցկուն, որ նա իբրև բժիշկ պարտաւոր է գնալ դժուարին հիւանդի մօտ և որ նա՝ Եմչինովը առանց նրան չի դուրս գնայ բնակարանից։ Դօրրժիցկին, ոչինչ չասելով, մտաւ հարևան սենեակը և, դուրս գալով այնտեղից ատրճանակը ձեռքին՝ ուղղեց նրան դէպի Եմչինովը հետևեալ խօսքերով. «Դուք չէ՞ք հեռանայ»։ Վախեցած Եմչինովը վայրկենապէս դուրս թռաւ սենեակից և օգնութեան համար դիմեց ուրիշ բժշկի։

Մարտի 15-ի գիշերը VIII քաղաքամասում շուրջկալի ժամանակ ձերբակալվեցին 54 անգործ մարդիկ, IV քաղաքամասում՝ 27 հոգի։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ն. Ղուկասեանի հրաժեշտի կօնցերտը

Երգիչ Ղուկասեանը իր կօնցերտով լրացրեց այն գեղեցիկ տպաւորութիւնը, որ նա թողել էր իր երգով Արքունական թատրոնի բեմի վրա, և հնարաւորութիւն տուեց կրկին գնահատելու նրա ձայնը և երգեցողութիւնը։

Կօնցերտը բաղկացած էր երկու բաժնից։ Կօնցերտի ծրագիրը աւելի քան կրկնակի համարներով կատարվեց, որովհետև բացի յայտարարված կտորներից՝ երգվեցին և արտասանվեցին բազմաթիւ նորերը։

Ն. Ղուկասեանը երգեց «Հուգենոտներ» օպերայից Ռաուլի երգը, «Հրէուհի» օպերայից Էլէազարի երգը, «Եւգենիյ Օնեգին» օպերայից Լենսկիի երգը, հայերէն «Ոհ ինչ անուշ» և բազմաթիւ ուրիշ երգեր։

Ղուկասեանի ձայնը մաքուր ձայն է, ուժեղ վերին աստիճաններում և քնքոյշ ստորին նոտաներում. նա ազատ լինելով ուրեք յաւելուածական խառնուրդից՝ հնչում է ախորժալուր, հաճելի արտայայտութեամբ։ Երգեցողութիւնը իմաստալից է, պարբերութիւնները համապատասխան ձևակերպութեամբ, ելևէջները օժտված բազմերանգ նրբութիւններով։ Արտասանում է թէ ռուսերէն և թէ հայերէն մաքուր առոգանութեամբ։

Հասարակութիւնը ընդունեց երգչին ամենաջերմ ոգևորութեամբ, բուռն ծափահարութիւններով և ծաղկեայ պսակով։

Իշխանուհի Անդրոնիկովա նուագեց Լիստի № 11 ռապսոդիան և արժանացաւ ծափահարութիւնների։

Տիկին Իւ. Սպենդիարեան երգեց Շուբերտից մի ռօմանս և հասարակութեան ծափահարութիւնների և bis-երի պահանջով դարձեալ երգեց մի ռուսերէն և մի հայերէն երգ։ Տիկին Ե. Աֆրիկեան ջութակահար Սեմիգալովի ներդաշնակութեամբ երգեց ճաշակով Դենցի յայտնի «Одно прости» երգը, որը կրկնեց հասարակութեան պահանջով։

Տիկին Մայսուրեան արտասանեց բազմաթիւ ոտանաւորներ և արձակ կտորներ։ Հասարակութիւնը ընդունեց նրան մեծ ջերմութեամբ և աղմկալի ծափահարութիւններով։

Դահլիճը լիքն էր։ Հանդիսականների մէջ տիրում էր գոհ տրամադրութիւն։ Պատանեկութիւնը նոյնիսկ աղմկում էր չափազանց։

Միրօղ

«ՈՒԽՏՎԱԾՆԵՐԸ»

Ա. Ահարոնեանի թատերական այդ երկը, որ նորերս դրվեց կովկասահայ բեմերի վրա, մամուլի կողմից արժանացաւ մեծ ուշադրութեան։ Գեղարուեստական գործերով աղքատ մեր իրականութեան մէջ միայն հնարաւոր էր այդ երևոյթը ու հակառակ պարագային թերևս աննկատելի էլ մնար «Ուխտվածներ» պիէսը։

Ներկայ տողերի նպատակն է ցրել մի թիւրիմացութիւն, որ ստեղծվել է Ահարոնեանի գործի շուրջը մեր «գրականագէտներից» մի քանիսի կողմից։

Խնդիրն այն է, որ «Ուխտվածները» համարվում է սիմվօլիստական ստեղծագործութիւն։

Դա—մեր կարծիքով—մի կոպիտ սխալ է, որ արժանի է ժխտման և հերքումի՝ հետևեալ պատճառներով։

Ահարոնեանի մինչ այժմեան գրական գործունէութիւնը չունի իր մէջ և ոչինչ, որ իր մէջ սիմվօլիստական ստեղծագործութեան սաղմեր անգամ ունենար։

Սիմվօլիստական գրական տեխնիկա գործադրել՝ դեռ չէ նշանակում սիմվօլիստական ստեղծագործող լինել, սիմվօլիստի կենսահայեցողութիւն և աշխարհագգացում ունենալ։

Մեզ մնում է պարզել այդ պատճառները, սկսելով երկրորդից, որ կօգնի հասկանալու առաջինը։

Սիմվօլիզմը ամենանոր գրական-գեղարուեստական այն ուղղութիւնն է, որ ինքնին ներկայացնում է մի խոշոր յեղաշրջում ընդդէմ իրապաշտ և բնապաշտ (ռէալիստական և նատուրալիստական) դպրոցների։ Միջավայրի ուսումնասիրութիւնն այս վերջինների կողմից մանրակրկիտ և փութաջան եռանդով, կենսական պայմանների հարազատ արտացոլումը գեղարուեստական ստեղծագործութեան մէջ մի այնպիսի չափով, որ չէր-քացնում էր գեղագէտի անհատական ապրումները՝ անձնականը ստորադասելով իրականութեան պահանջներին—այս բոլորն անձ առաջ բերեց այն յեղաշրջումը, որ հրապարակ հանեց սիմվօլիզմը։ Իրական, կենսական պայմանների այն ստրուկ ծառայումը, որ յատուկ էր իրապաշտ և բնապաշտ ուղղութիւններին, օտար է սիմվօլիստական հոսանքին։ Բաւական է միայն յիշել, թէ ինչ դարձրեց ժառանգականութեան տեսութիւնը բնապաշտ դպրոցի խոշոր ներկայացուցիչներից մէկը՝ Է. Զօլան։ Սիմվօլիզմը զերծ է գիտակցական կամ, աւելի ճիշդ, իմացական իրականութեան որևէ կողմը ստրուկաբար ծառայելու և պաշտամունքի առարկայ դարձնելու հակումներից։ Այդ նոր դպրոցի համար կարևորը մարդու ներքինն է, անգիտակցական աշխարհն իր յուզերով։ Մարդ արարածի էութիւնը, նրա գործունէութիւնն ու կեանքը պայմանաւորված են նրա յուզերով, անգիտակցական ապրումներով։ Գիտակցութիւնը մի փոքրիկ բնագաւառ է կազմում, որ մինչ ու շարժինչ ոյժ չէ կարող հանդիսանալ մարդու կիրաճանապարհին։ Մենք հասարակական ամբողջին յարում ենք մեր անգիտակցական մասով. մեր կենսահայեցողութիւնը և աշխարհագգացումը զերծ են արտաքին պատճառների, դրսի, իրական աշխարհի ազդումներից. այս վերջինները մեզ համար խթան, ոյժ են հանդիսանում այն չափով, ինչ չափով սեփականութիւն են դառնում մեր ներքին աշխարհի համար, հիւսվում են

Նրա հետ և ներկվում մեր անհատական դիմագծի երանգներով, դրոշմով։

Ներքին, անգիտակցական աշխարհի խոռունկ ապրումներն արտայայտելու համար անզօր է մեր արտայայտման գործիքը՝ լեզուն, որ հասարակական յարաբերութիւնների արտացոլումն է սոսկ, բայց ապիկար թարգման հանդիսանալու մարդկային յոյզերի, անգիտակցական ապրումների համար։ Պիտի խօսել սիմվօլներով՝ խորհրդաւոր նշանակներով, որոնցով միայն հնարաւոր է պատկերացնել մեր հոգու անըմբռնման ապրումները իրանց անհատական խորախորհուրդ ելևէջներով։

Սիմվօլիստները ստեղծեցին իրանց կենսահայեցողութիւնն ու աշխարհազգացումն արտայայտելու այդ միջոցը՝ սիմվօլիստական տեխնիկան. վերջինս անքակտելի կապերով կապված է առաջինների հետ։ Եթէ գործադրվում է այդ տեխնիկան առանց համապատասխան կենսահայեցողութեան և աշխարհազգացումի՝ դուրս է գալիս մի բաբելօնական խառնակութիւն, որը՝ կարճ խօսքով ասած՝ գեղարուեստական ստեղծագործութեան սպանումն է ցուցադրում։

Աճարոնեանը մի այդպիսի ծանր աշխատանք է յանձն առել «Արցունքի հովիտ» և «Ուխտավածներ» վերտառութեամբ պիէսներում։

Մեր հեղինակին պակասում է այն կենսահայեցողութիւնն ու աշխարհազգացումն, որ յատուկ է սիմվօլիստներին։ Բայց նա սովորել է գործադրել նրանց տեխնիկան. սակայն դա դեռ բաւական չէ սիմվօլիստ յորջորջվելու համար։ Շատ գեղեցիկ և օգտակար աշխատանք է իւրաքանչիւր գեղագէտի համար ինքնակրթութեամբ պարապելը. բայց վերջինս հրաշագործ զօրութիւն չունի իր մէջ և նրանից չէ կարելի պահանջել անկարելին։ Աճարոնեանը ծանօթացել է սիմվօլիստների հետ և մասամբ հմտացել է նրանց տեխնիկային, բայց և այնպէս նա հարազատօրէն մնացել է իր անդրանիկ «Պատկերների» գեղագէտը յատուկ առաւելութիւններով և թերութիւններով։

Որքան էլ առաջին հայեացքից տարօրինակ թւայ ընթերցողին, այնուամենայնիւ պիտի խոստովանենք, որ Աճարոնեանը իր կենսահայեցողութեամբ և աշխարհազգացումով րացիօնալիստ գեղագէտ է։ Իւրաքանչիւր րացիօնալիստ այսպէս թէ այնպէս իրապաշտ է։ Սակայն րացիօնալիստի իրապաշտութիւնն իւրայատուկ բնոյթ ունի։ Իրականութիւնը նա ստորադրում է իր մտաւոր կամ, աւելի ճիշդ, մտացածին սխեմաներին և կաղմակերպում է իրական փորձը համաձայն իր նպատակադիտական նկատառումների։ Իր ներքին ձգումներով Աճարոնեանը իրականութեան մարդ է, նա իրականութիւնից է քաղում իր պատկերացման մթերքը, սակայն կազմակերպում է ինքնօրինակ կերպով իրական փորձը՝ իր նպատակների համար յեղաշրջելով այն, չը կամենալով կամ չը կարողանալով տալ իրականութեան պատճէնը գեղարուեստական ներշնչումի պատկերներով։ Դրան փաստ կարող է ծառայել մեր հեղինակի ամբողջ գրական գործունէութիւնը նախ քան սիմվօլիստական տեխնիկայի հետ ծանօթանալը։ Սիմվօլիզմի կենսահայեցողութեան և աշխարհազգացումի կռուանները՝ անգիտակցական աշխարհը իր յոյզերով, մարդու ներքինը իր անըմբռնման ապրումներով—Աճարոնեանի համար այդ բոլորը մի անծանօթ աշխարհ է եղել և է։ Սիմվօլիստական տեխնիկան նրան չը փրկեց, և նա մնաց նոյն «զուլումի» երգիչը, ինչ որ ներկայացնում էր իրանից և առաջ։

«Ուխտավածներ» նոր պիէսը գալիս է ապացոյց տալու մեր այդ պնդումին։

Նրա մէջ լիովին բացակայում է սիմվօլիստական կենսահայեցողութիւնն ու աշխարհազգացումն։ Բայց և միաժամանակ դա մի փորձ է սիմվօլիստական տեխնիկայի կիրառման։ Առաջին հանգամանքը վիժել է տուել երկրորդը. տեխնիկան, սիմվօլիստական կարգ ու սարքը չէ փրկել «զուլումի» երգչին ստեղծելու մի գեղարուեստական գործ։

Աճարոնեանի լալկանութեան պօէզիան ներքին աշխարհի հետ գործ չունի. նրա բոլոր հերոսները լալիս են, բայց դրանք կապ չունեն այն անտեսանելի արցունքների հետ, որոնցով թափանցված է սիմվօլիստական ստեղծագործութիւնը։ Հերոսների հոգին, նրանց ինտիմ աշխարհը յուզական ապրումներով մէջտեղ չը կան, բայց ողբը կայ. դա մի ողբ է, որ ջրերի վրա ազդում է այն հեռաւոր լացի ու վայնասունի պէս, որի պատճառը մենք չը գիտենք, բայց որից ազդվում ենք սովորոյթի հակումով։

Հոգու լաց չէ դա. որովհետև Աճարոնեանի հերոսների հոգին անծանօթ աշխարհ է հէնց իրան, ստեղծագործողի համար։

Մենք կարծում ենք, որ այդ է գլխաւոր պատճառը նրա պիէսի գեղարուեստական մշակումի անաջողութեան։

Մեզ թւում է, որ ամբողջ պիէսը ներշնչված է երկու հիմնական «գաղափարներով».—չը պիտի գաղթել և պիտի թողնել տարկական մօրալը։

Ի՞նչպէս է ձևակերպված, գեղարուեստական ինտուիցիայի ի՞նչ պատկերացում է տրված պիէսի այդ գլխաւոր խմաստներին—այդ է անձ խնդիրը։

Միջավայրի, հաւաքական-հոգեբանական շրջապատի գեղարուեստական մշակման թերին զգալի է ամենուրեք, պիէսի իւրաքանչիւր գործողութեան, իւրաքանչիւր մի տեսիլի մէջ։

Այն աշխարհը, ուր մացնում է մեզ իր պիէսով Աճարոնեանը, մի բնագաւառ է իր որոշ կենսահայեցողութեամբ և աշխարհազգացումով. եթէ կարելի է այսպէս ասել, այնտեղ իշխում է «աւտօրիտար մտածողութիւնը», մի հօտային մօրալ, որ ժխտում է ինքնին քննական վերաբերմունք դէպի շրջապատը. նախապաշարմունքների և սնոտիապաշտութիւնների մի միջավայր, որտեղ կրօնական ոգին է թեատարած իշխում։ Ահա այդ միջավայրի մէջ՝ այդ բոլորով հանդերձ, «զուլումի» սարսափն է ծառացած և միակ ելքը՝ փախուստ դէպի այլ հօրիզոններ։

Կամքեր կտրի դերը յանձն է առել այդտեղ մի անձն՝ ուսուցիչը, որի և վերև յիշված հոգեբանական-հաւաքական շրջապատի միջև ստեղծվում է հակամարտութիւն։

Ուսուցիչը իր կեանքի գնով խափանում է փախուստը։

Այդ բոլորը հարուստ հող է ներկայացնում մի դրամա հիւսելու համար։ Բայց բացակայում է դրամայի մեծագոյն տարրը՝ ներքին կռիւը «հերոսների» մէջ։ Բեմի վրա չէ երևում պատկերացումի ձևով հաւաքական-հոգեբանական միջավայրի հիմնական յեղաշրջումն։ Եկեղեցու հրդեհումն և փախուստի խափանումն մի-մի հրաշագործ երևոյթներ են՝ չը պատճառաբանված գեղարուեստօրէն։

Կարող են առարկել, որ դրանք սիմվօլիստական կիսակնարկներ են, որոնց միջոցով պիտի հանդիսատեսը ամբողջացնի պատկերացումն, ինչպէս հարկն է։

Սակայն սիմվօլիստական կիսակնարկների ամբողջ ոյժը հէնց այն է, որ նրանք մացնում են մեզ «հերոսների» ներքին աշխարհը և լարում մեր երևակայութիւնն ըմբռնելու համար նրանց հոգին ու ներքին կռիւը։ Քիչ խօսքերով, սակաւ բառերով սիմվօլիստը մեր առաջ բաց է անում մի անհուն աշխարհ, ուր հետաքննին դիտողութիւնը կարող է անվերջօրէն ստեղծագործել՝ լրացնելով գեղագէտի աշխատանքը։

Աճարոնեանը միանգամայն տարբեր գրելակերպ ունի. նրա յօրինած կօնֆլիկտները ներքին աշխարհի բնագաւառը չեն յուզում և նրա հերոսները չափից դուրս շատախօս են։ Իրականութիւնն անդրադառնում է նրա «հերոսների» գիտակցութեան մէջ՝ չը շարժելով նրանց անգիտակցական աշխարհը. նրա «հերոսները» մտածողներ և ճառախօսներ են, զուրկ սակայն ներքին, ինտուիտիւ ստեղծագործութեան ձիրքից։ Շատ են խօսում այդ հերոսները, որովհետև ներքուստ քիչ են ապրում։ Դատողութիւններ են տալիս, բայց չեն ստեղծագործում։

Աճարոնեանի րացիօնալիստական իրապաշտութիւնն է այդ բոլոր թերութիւնների սկզբնապատճառը։ Սիմվօլիստ դառնալու համար նա պիտի վերածնվի իր կենսահայեցողութեամբ և աշխարհազգացումով, այսինքն պիտի դառնայ և՛ իրացիօնել պսիխիկայի տէր և անիրապաշտ, իսկ նա չէ կարող այդպէս կերպարանափոխվել, քանի որ նախկին Աճարոնեանը, որպէս «զուլումի» բնորոշ երգիչ, վերապրում է և՛ իր «սիմվօլիստական» դրամաների մէջ։ Այդ բոլորից հետևում է այն միակ հնարաւոր եզրակացութիւնը, որ սիմվօլիստական տեխնիկայի կիրառումը մի ապարդիւն աշխատանք է Աճարոնեանի համար, որովհետև այդ տեխնիկան նրա գրչի տակ զրկվում է այն կենսական հիւթերից, որոնք գրաւիչ, հոյակապ և գեղարուեստական են դարձնում սիմվօլիստական երկը՝ մեր առաջ բաց անելով մարդու անգիտակցական աշխարհը իր յոյզերով, առօրէականը պարձնելով համայնչ իր անըմբռնելի ապրումների ներքին, խորհրդաւոր և գաղտուկ ներշնչումներով... Ա. Տ.

Երևան, 6 մարտի

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Պետերբուրգում բացվել է մասնաւոր և հասարակական բարեգործական հաստատութիւնների ներկայացուցիչների համագումարը։ Դա առաջին համառուսական համագումարն է բարեգործութեան մասին, ուստի, ինչպէս նկատում է „Рѣчь" լրագիրը, ըստ իր էութեան հասարակական խոշոր նշանակութիւն ունի։

Բարեգործութիւնը Ռուսաստանում, ինչպէս և մեր մէջ, պատահական, անկազմակերպ վիճակի մէջ է գտնվում։ Հարկաւոր է կազմակերպել բարեգործութիւնը, որ նա լինի խելացի, նպատակայարմար և իրական արդիւնք արտադրէ։

Ուստի և առաջին բարեգործական համագումարից սպասվում է շատ բան։ Շատ ափսոս, որ մեր բարեգործական ընկերութիւնները (Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ., Բագուի Մարդ. Ընկ. և Կուլտ. Միութիւն) զլացել են օգտվել այդ առիթից և մասնակցել համագումարին ներկայացուցիչների միջոցով։

*

„Жизнь Кавказа" շաբաթաթերթի № 4-ի մէջ Օրէստ Սեմինը «Հերթական հարցերը Կովկասում» վերնագրով մի յօդուածի մէջ այն ճարծիքն է յայտնում, թէ որևէ րէֆօրմ Կովկաս մացնելիս պէտք է ի նկատի ունենալ ոչ միայն ծայրերկրի շահերը, այլ և ամբողջ պետութեան շահերը։

*

„Кавказъ" թերթը, խօսելով պրօֆ. Խախանովի նորերս „Рус. Вѣдомости"-ի մէջ յայտնած դժգոհութեան մասին Վրաստանի էկզարխ Իննօկենտիի ուղղութեան վերաբերմամբ, իր կողմից բացատրութիւններ է տալիս։ Ինչպէս յայտնի է, նոր էկզարխը, ի պատասխան վրացի հոգևորականութեան համագումարին, թէ «համագումարը լիակատար յոյս է տածում, որ էկզարխը կաջակցէ հնագոյն Իվերիական եկեղեցու ձգտումներին, վերականգնելու համար այդ եկեղեցու իրաւունքները», էկզարխը պատասխանեց հեռագրով այսպէս. «Խնդրեմ ընդունել ինձ ձեր մէջ իբրև մշակ յօգուտ ձեզ։ Գալիս եմ ձեզ մօտ Քրիստոսի խաղաղութեամբ և սիրով, պատրաստ նուիրելու ոյժերս Իվերիական եկեղեցու գործերի շինութեան և ձեզ հետ միասին հոգ տանելու նրա հոգևորականութեան օգտի մասին»։ Արդ, Խախանովը և ուրիշներ այս խօսքերն այնպէս են մեկնել, թէ էկզարխը խոստացել է վերականգնել վրաց եկեղեցու ավտօկեֆալութիւնը (ինքնագլխութիւնը)։

Այժմ „Кавказъ"-ը այսպէս է պատասխանում.

«Թէ հեռագրի և թէ Սիօնում խօսած քարոզի մէջ էկզարխը չէ շօշափել է խաղաղութեան և սիրոյ մասին, իր ցանկութեան մասին՝ վերաշինելու Իվերիական եկեղեցու գործերը։ Սակայն Իվերիական եկեղեցու գործերը վերաշինելու խոստումից՝ բոլորովին սխալ կը լինէր եզրակացնել, թէ դա նշանակում է տալ նրան «ավտօկեֆալութիւն»։ Էկզարխութեան և առհասարակ Վրաստանի թեմերի գործերն այնքան բարձր թողի են արված, որ նրանց կարգի բերելը շատ ժամանակ և ոյժ է պահանջում։ Ուստի խաղաղասիրական խօսքերից այն եզրակացութիւնը հանել, թէ Վրաստանի նոր էկզարխը խոստանում է աջակցել «ավտօկեֆալութեան», բոլորովին անհասկանալի է մնում»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թէօդօսիա, 13 փետրվարի*)

Փոխադրելով խմբագրութեանդ անունով Ադանայի կոտորածներից որբացած և կարօտեալ հայ մանուկների օգտին նուիրաբերված 25 ր., որը նուիրել է քաղաքիս նօտար և եկեղեցւոյ ծխ. Մ. Գ. Զայցևանը իր որդի Սարգսի տօնի առիթով, ինչպէս նուիրաբերեց նաև քաղաքիս չքաւոր և բազմանդամ հայ ընտանիքների մանուկների պէտքերի համար 75 ր., որը և բաժանվեց համաձայն պատրաստված ցուցակի և գիտութեամբ նուիրատուի, խնդրում եմ գործադրել նուիրաբերված գումարը իր նպատակին, իսկ նուիրատուին՝ յայտնում եմ խորին յարգանք և շնորհակալութիւն իր մարդասէր վերաբերմունքի համար և ցանկանում եմ, որ բարի օրինակը խրատական լինի։

Թէօդօսիայի հայ-լուսաւորչ. եկեղեցու հովիւ՝ Ա. ք. Վարդանեան

ԱՆՏԵՂԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

(Խօթայ վանքի կալուածների առիթով)

«Մշակի» № 55-ում Երևանից Ար. Տէր-Աբր. խօսելով այն անկանոն վերաբերմունքի մասին, որ մինչև օրս ունեցել է Ղարաբաղի թեմական առաջնորդը Խօթայ կալուածների վրա, յօդուածը վերջացնում է՝

Եթէ մինչև օրս Խօթայ վանքի կալուածները յանձնված են եղել Ղարաբաղի թեմի իրաւասութեանը, այդ եղել է միմիայն անհեռատեսութիւնից կամ թիւրիմացութիւնից։

Հարկաւոր է հէնց այժմեանից այդ կալուածների կառավարութիւնը յանձնել Երևանի թեմին։ Հակառակ դէպքում այս պատկառելի կալուածները, որոնք լուսաւորութեան գործին պիտի ծառայեն, սիստեմատիկաբար կոչնչանան և այնուհետև ոչ մի միջոց չի օգնի...

Յօդուածագրի՝ իր անճեռատեսութիւնն ու թիւրիմացութիւնն է, ըստ իս, հարկադրել գրելու այդ յօդուածը և ոչ սրտացաւութիւնը։

Խօթայ վանքի կալուածները Ղարաբաղի թեմին յանձնված չեն, այլ կցված։ Կաթողիկոսանիստ Ղարաբաղը նախ վերածեցին միտրօպօլիտութեան, ապա արքեպիսկոպոս առաջնորդ նշանակելով, վերջն էլ սոսկ վարդապետներ էր ուղարկում Էջմիածինը, իբրև կօնսիստօրիայի նախագահ, իսկ այժմ էլ առաջարկվում է ջլատել հսկայ ու վիթխարի, այսօր սգաւոր և յօշոտված, Ղարաբաղի կալուածները։

Անհեթեթ է և յօդուածագրի հետևեալ պատճառաբանութիւնը.

Նորից կրկնում եմ, որ կալուածները պէտք է հանել Ղարաբաղի թեմի իրաւասութիւնից և յանձնել Երևանի թեմի իրաւասութեանը։ Այստեղ մենք լիայոյս ենք, որ այդ կալուածների կառավարութեան գործը կարգ ու կանոնի տակ կը դրվի, մանաւանդ որ թեմը ներկայումս ունի ընդունակ և ժիր առաջնորդ, որը լաւ ծանօթ է Նոր-Բայազէտի գաւառի բոլոր պայմանների հետ, ուր նա մի քանի տարի վարել է յաջորդութեան պաշտօն։

Իսկ եթէ Ներկայումս այդ ժիր եւ ընդունակ առաջնորդը մի որևէ պատճառով Երևանից հեռանայ, այն ժամանակ ի՞նչպէս անել. նորից Խօթայ կալուածները Երևանը կը վերադարձնէ Ղարաբաղին, չէ՞։ Մանաւանդ եթէ այդ ընդունակ և ժիր առաջնորդը, որ այժմ Երևանի առաջնորդ-փոխանորդ է, յանկարծ ընտրվի կաթողիկոսանիստ Ղարաբաղի առաջնորդ։

Ճիշդն այն է, որ շուտով ընտրութիւն կայանայ և Ղարաբաղի թեմ. առաջնորդ ընտրվի, որ տէր ու տիրական լինի սգաւոր մեր հսկայ աշխարհին։

Տ. Նազարեան

*) Տես «Մշակ» № 43. «Յօգուտ աղանցիների»։

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

15 մարտի

ԿԱԶԱՆ։ Նահանգական դատարանում սկսվեց դրամանենգների գործի քննութիւնը։ Մեղադրվողների թիւն է 10, ի թիւս որոց անսամարօյժ Իլինը. վկաների թիւը—100։

ՍԱՄԱՐԱ։ Դատաստանական պալատը 4 ամիս բանտարկութիւն որոշեց Սամարա-Զլատօուստովեան երկաթուղու նախկին կառավարիչ Ենդօլավկիին և հեռագրական պաշտօնեայ Կրօտկովին՝ 1905 թ. Բարձրագոյն հեռագիրը Լինևիչին չը հաղորդելու համար։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Եկաւ ծովակալ Բէյնցէնշտէյնը Սև ծովի նաւատորմի և նաւահանգստի դրութեան հետ ծանօթանալու համար։

ՏՕԿԻՕ։ Ջինական պրինց Տասյը ընդունվեց թագաւորավայել պատիւներով։

ԼԻՍԱԲՕՆ։ Մեկնեց կայսերական «Շտանդարտ» զբօսանաւը։

ՕՍՕՀՕԼՄ։ Գահաժառանգ պրինցուհին աղջիկ ծնեց։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ պօստատար գնացքը 11 ժ. 40 ր. գիշեր., Գանձակ է հասնում 6 ժ. առաւօտ., Եւլախ՝ 8 ժ. 9 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ 12 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 45 ր. ցերեկ., Բագու՝ 6 ժ. 9 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացք № 6՝ 8 ժ. 11 ր. երեկ., Գանձակ է հասնում 2 ժ. 32 ր. գիշեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 41 ր. գիշեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 9 ժ. 12 ր. ցերեկ., Բագու՝ 2 ժ. 10 ր. ցերեկ.։ Խառն գնացք չորրորդ կարգի վագոններով, միայն ըստ հարկի կարևորութեան, 7 ժ. 3 ր. առ., Բագու է հասնում 11 ժ. 43 ր. կէսօրվայ։ Արագացված գնացք № 12՝ 10 ժ. 11 ր. երեկ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 13 ր. գիշեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 8 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ՝ 10 ժ. 32 ր. ցեր., Բալաջարի՝ 1 ժ. 45 ր. կէսօր., Բագու՝ 2 ժ. 20 ր. ցերեկ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար 1 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 12 ժ. 21 ր. ցեր., Էջմիածին կայարան՝ 5 ժ. 30 ր. եր., Նախիջևան՝ 11 ժ. 30 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 1 ժ. 4 ր. գիշ.։ Մարդատար ապրանքատար՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 16 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8ժ. 46 ր. առ., Ուլուխանլու՝ 9 ժ. 16 ր., Երևան՝ 10 ժ. 14 ր. առ., որից դէնը այլ ևս չէ գնում։ Խառն գնացք չորրորդ կարգի վագոններով՝ ըստ հարկի կարևորութեան՝ 5 ժ. 8 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ՝ 6 ժ. 56 ր. առ., որից դէնը այլ ևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 7՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բաթում է հասնում 9 ժ. 42 ր. առ.։ Պօստային՝ 9 ժ. 42 ր. երեկ., Բաթում է հասնում 11 ժ. 48 ր. առ.։ Մարդատար № 5՝ 1 ժ. գիշ., Բաթում է հասնում 2 ժ. 8 ր. ց.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պօստատար գնացքը 8 ժ. 42 ր. առաւ., մարդատար № 5 12 ժ. 11 ր. գիշ., Արագացված № 11՝ 10 ժ. 47 ր. առ.։ Վերջին գնացքը չէ գնում Բաքում։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ մարդատար № 6՝ 7 ժ. 21 ր. երեկ., պօստային՝ 10 ժ. 40 ր. երեկ., մարդատար № 8՝ 12 ժ. 17 ր. կէսօրին։ Վերջին գնացքը Բագու չէ գնում։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար 6 ժամ 19 ր. առ., մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 44 ր. երեկոյեան։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ խառն գնացք 4-րդ կարգի վագոններով՝ 4 ժ. 48 ր. գիշերվայ։

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ.
Ընդունելութիւնը
ամէն օր | առաւօտեան 9—12 ժ.
| երեկոյեան 5—7 ժ.
Միքայէլեան փողոց, № 27.
(ա. օ.) 1087. 100—91

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւն ամէն օր { 5—7 ժ. երեկ.
Միքայէլեան փող., № 36. Տէլէֆօն № 388
(ա. ժ.) 1216. 100—90

ՑԱՆԿ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՊԱՏԱՀԱՄԱՄԲ
—ԾԱԽՎՈՒՄ Է—
ԲԱԿԱԼԷՅՆԻ ԽԱՆՈՒԹ
քաղաքի աչքի ընկնող տեղում։
Հարցնել՝ Նիկօլայէվսկայա և Կիրօչնայա փողոցների անկիւն, № 37 և 78, նոյն խանութում։ 307. 1—1

ՄՕԴԱՆԵՐԻ
ԹԵՐԹԵՐ
եւ ՁԵՒԵՐ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏԱՆ
Օ. ԶՈՒԲԲԵՐՏ եւ Ընկ.
ՄՕՍԿՎԱ
Պետրովսկի պասսաժ, № 456.
ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԿԱՏԱԼՕԳԸ ՁՐԻ.
(չ. կ.) (М. 88787) 279. 6—3

ՀԱՄԱՐԵԱ ՁՐԻ!
7 ռուբ. 50 կօպէկով ուղարկում եմ 2 զգեստացու—«Անգլիական տրիկօ» բրդից, ամուր և մօդային կտոր, 2 արշ. լայն., 4¼ արշ. երկար., տղամարդկ. զգեստի համար, և 8 արշին տրիկօ «Պանամա», կանանց էլեգանտ զգեստի համար,—պօս ով, առանց կանխավճ. և բերեկի. եթէ կտորը չը հաւանվի՝ փողը ետ վերադարձնում ենք։ 4 կտոր բերել տալուց՝ 15 ռուբ., տղամարդ. կտորին կցվում է ՍՍՏԱՌԱՑՈՒ և մէկ հատ ԲԼՈՒԶԿԱ՝ ասեղնագործվ. մետաքսէ թելերով, բատիստից, բոլորովին ՁՐԻ։ Հասցէն՝ Въ фабрику Мих. Домашевицкаго. Лодзь. 295.
(չ.) (В. 15120) 234. 4—4

Представитель: МАКСЪ ПОЗНЕРЪ, Варшава, Орлиная 6.
(В. 12856) 190. 1—1